

Drago Jančar

HALŠTAT

Igra

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

OSEBE:

HABILIS, profesor arheologije, dr. h.c.

ANASTAZIJA, arheologinja

NELA

JULA

HONZA

Ves čas igre v treh dejanjih isto prizorišče:
večji prostor s počrnelimi stenami. Nekaj vrat v sosednje
prostore, kjer ti ljudje nemara spijo. Arheološka delavnica
v rudniškem jašku. Vse, kar k njej spada, vendar vse deluje
nekoliko nelagodno. Spod stropa visi žarnica, morda še
kakšno umetno svetilo, naravne svetlobe ves čas ni nobene.
Ob stenah lopate, kramp in različno arheološko orodje za
izkopavanje. Za človeško dolžino dolg zaboj ob steni. Nad
njim na steni risba keltskega kneza. Na sredi velika miza
prekrita s časopisnim papirjem, na njej kupi različnih, v
glavnem človeških kosti. Posebej tudi nekaj enostavnega
nakita, orožja - ročaji in rezila nožev, bronaste
zapestnice, fibule, itd. - zarjavelega ali patinastega.

Četrto dejanje ali Epilog: klop v parku.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

PRVO DEJANJE

1.

Tri ženske, Anastazija, Nela in Jula, sedijo za mizo, čistijo in razvrščajo človeške kosti. Lobanje, golenice, čeljusti, rebra, nadlahtnice, prstne koščice, medenice, itd. razvrščajo v skupine in od njih dodajajo obrisu skeleta, ki je na pol sestavljen na sredi mize. Na glavah imajo kopalne kape, na rokah gumijaste rokavice.

Anastazija nekaj vpisuje v veliko delovno knjigo.

Na stolu odprta knjiga s sliko človekove anatomije.

Glasba iz tranzistorja.

V daljavi je slišati grmenje, žarnica na vrvici se zamaje.

Vstopi Honza, klateško zanemarjen, poraščen, s steklenico v žepu in plastično vrečko v rokah.

Ženske so zatopljene v delo in ga ne opazijo takoj.

V hipu, ko Honza vstopi in obstoji, močno zagrmi.

Potem ga prva ugleda Jula in v grozi odpre usta. Anastazija in Nela najprej pogledata Julo, potem Honza in vse tri spustijo kosti iz rok in zavriščijo.

HONZA: Kaj pa je?

ANASTAZIJA: Kaj pa se to pravi: kaj pa je?

HONZA: A?

JULA: Nič: a! A pri vas nič ne trkate?

HONZA: Prav nič. Običajno nimamo kje trkati.

ANASTAZIJA: Kako pa ste prišli sem, gospod?

HONZA: Oprostite, gospa, zunaj grmi. Dež bo. Sem šel v hrib, pa kar tu noter. Sem mislil, da bi kar nekje malo prilegnil. _ _

JULA: On bi kar malo prilegnil.

Ženske se oddahnejo in zasmejijo.

HONZA: Kaj pa.

NELA: Ste nas pa kar malo ustrašili.

HONZA: Jaz vas? A tako zgledam?

NELA: No ja, zgledate še kar.

HONZA: Hvala, vi tudi.

NELA: In kje... če smem vprašati, ste doma.

HONZA: Največ na Kongresnem trgu. Imam svojo klop.

ANASTAZIJA: Svojo klop ima. Nobene strehe nimate nad glavo, človek, nobene postelje?

HONZA: Bi se lahko namreč reklo, ja.

ANASTAZIJA: Oprostite, da tako vprašam: kam pa hodite, recimo, na malo potrebo?

HONZA: A?

JULA: Gospa vprašajo, kam hodite lulat?

HONZA: Namreč v park.

ANASTAZIJA: Kot tisti grozni psi.

HONZA: Ja, včasih lulava skupaj s setrom gospe Omanove.

ANASTAZIJA: Takšni so moški. Dobro, pa kaj zdaj delate tu, kaj hočete? Zakaj ste prišli?

HONZA: A nisem povedal? V hrib sem šel. K dežju se pripravljaja. Pa tudi napoten sem bil.

NELA: Napoten? Vam je kdo pokazal pot?

HONZA: Ja. Je sedel k meni na klopco en človek in je rekel: Vstani in pojdi proti hribom. Tam boš našel neke ljudi, ki

čakajo nate. In sem šel. In glej, res sem vas našel, štiri osebe.

NELA: Tu smo: ena, dve, tri osebe.

HONZA: Kaj jaz vem. Rekel je, da bojo štiri. Z mano vred pet.

Ženske se spogledajo.

JULA: Ta je pa dobra. Pili ste kar malo tudi predtem, na tisti vaši klopci vina, ni res?

HONZA: No ja. Zmeraj po malem.

Honza se radovedno ozira po prostoru.

ANASTAZIJA: In kaj je tukaj tako zanimivega?

HONZA: Tukaj? Nič posebnega. Razen teh kosti, če ne zamerite, bi vprašal, kot ste vi mene, brez zamere: kam hodim lulat. Namreč: kaj pa tukaj delate? A mrličje odkopavate?

NELA: Ja, me smo neke vrste grobarke. Pravzaprav: antigrobarke. Ne pokopavamo, odkopavamo.

ANASTAZIJA: Izkopavanja. Ar-he-o-lo-gi-ja, gospod, .

HONZA: Samo izkopavate. A kuhate pa nič?

NELA: Me nismo kuharice, gospod. Jaz sem, recimo, arheologinja.

HONZA: Ona je arheologinja. Namreč, gospa arheologinja: kaj pa kakšna juha, bi se dobila tukaj?

JULA: Zdaj bi pa rad še juho.

HONZA: Saj še nič nisem dobil.

JULA: Tu ni javna menza za takšne ljudi.

HONZA: Prav, prav. Pa vzemite vi od mene. Požirek ali dva namreč.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Potegne iz steklenice, potegne sam, ponudi; ženske po vrsti odklonijo, Anastazija z gnusom, Nela še kar odločno, Jula obotavljivo.

ANASTAZIJA: Tukaj ženske ne pijemo. Nismo ,namreč na srečo, kakšni po šnopsu smrdeči moški. Predvsem pa: znanost in pijača ne gresta skupaj.

HONZA: A!

NELA: A, seveda.

HONZA: Kaj pa znanost in juha, ti dve gresta skupaj?

Namreč: kadar zunaj dežuje.

NELA: Jaz mislim, da bi mu vseeno dali. Ah, dajmo temu človeku že tisto juho

2.

Med vrati profesor Habilis. Z veliko kostjo, podobno gorjači, v rokah.

Ko ga Honza zagleda, se prestraši, zavrešči kot prej ženske.

HONZA: Ljubi Jezus, kdo je to?

Habilis dostojanstveno čez prostor.

HONZA: In kaj ima v rokah. Je to gorjača, gospod? Saj bom takoj šel. Veste, je grmelo in sem šel gor, sem rekel, tam je ena luknja, se bom kar dol počil.

HABILIS: Kdo je ta obiskovalec?

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: Ime mu je Honza, mislim meni. Tako ga kličejo prijatelji, mene namreč. Spi pa pod milim nebom, jaz namreč. Kadar ne dežuje, nämlich.

Ste me pa kar malo ustrašili, gospod.

HABILIS: Profesor.

HONZA: A?

JULA: Gospod profesor.

ANASTAZIJA: Filibert Habilis.

HONZA: Gospod profesor Filibert.

HABILIS: Habilis.

NELA: Sicer pa tudi varuh človekovih pravic. Ombudsman.

Habilis odloži kost-gorjačo na mizo.

NELA: A ne bi dali temu človeku jesti? Bilo bi v skladu s človekovimi pravicami do tople juhe v deževni noči.

HABILIS: Tako je. Jula, dajte temu človeku jesti.

JULA: Ja, gospod profesor.

HONZA: Habilis.

Jula odide.

HABILIS: Sedite, no... Kako vam je že ime?

HONZA: Honza namreč.

HABILIS: Nämlich.

HONZA: Ja.

HABILIS: No, povejte mi, Honza, kako se sorazmerno mlademu človeku zgodi, da tako nizko pade.

HONZA: Kako nizko?

HABILIS: Ja, pogledjte se vendar. In, če ne zamerite, povohajte. Tako nizko: na družbeno dno.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: Človeku se vse zgodi. Človek gre in gre in naenkrat pade. Kaj se je pa zgodilo? reče. Ja, padel si, človek. Globoko si padel, Honza človek. Potem se pobere in pade še globlje, se pravi niže. In ko se to večkrat zgodi, je že na dnu, še preden se namreč tega zave. Pa žeja, veste, tudi pomaga k temu človeškemu padcu.

Jula se vrne s hrano. Odrine kosti in mu postreže na mizi. Honza se nemudoma poloti hrane.

HABILIS: Žalostno, žalostno. Čeprav vas je po drugi strani pa prav veselo gledati, ko se polotite hrane. Jaz nimam ob tej znanosti nobenega pravega apetita več.

HONZA (pogleda po kosteh): Razumem, jaz ga tudi ne bi imel... Ampak...

Aaaa.....A bi smel tudi jaz nekaj vprašati, gospod?

JULA: Profesor.

HONZA: Gospod profesor Filibert Habilis. Vidite, hitro se učim. (Pokaže na kosti pred seboj.) Kdo pa so tile? Hočem namreč reči: kdo so bili tile?

HABILIS: Kelti.

HONZA: A? (Ostane ves čas z odprtimi usti):

HABILIS: Kelti so bili, kako bi človek razložil nekomu, ki ničesar ne ve, kaj Anastazija?

ANASTAZIJA: Kelti, grško Keltoi, tudi Galatai, latinsko Celtai in Galli, indogermansko ljudstvo... Pradomovina Keltov je bila na ozemlju današnje Češke in Zahodne Nemčije. S svojim kulturnim vplivom so bili navzoči malone po vsej Evropi. Milano je eno od mest, ki so ga ustanovili Kelti, še danes govorijo keltska narečja na Irskem, v Bretaniji... Tudi v naših krajih, kot kažejo arheološke

rekonstrukcije... so pustili veliko sledov materialne kulture in drugih... ostankov... kosti...

HONZA: A! Aja?

HABILIS:... nekako tako bi razložil, ja. Hvala Anastazija. Vendar imamo tukaj nekatere posebnosti, tile naši (pokaže po kosteh) pripadajo halštatskemu kulturnemu krogu... Tole, (pokaže keltsko fibulo) je njihov nakit. (Posadi, nekam novejšo, vojaško čelado lobanji na glavo.) Čelada ... keltskega kneza. (Vzame čelado in jo posadi na glavo Honzu.) Glej ga, pravi keltski knez. Kaj, Nela? Povej mu še ti kaj o Keltih, da bo vedel, kam je prišel.

NELA: So bili pustolovci, tile Kelti, brez miru so se selili kot kakšni klateži, vendar pa niso bili pohlevni in prijazni kot naši domači klateži, sploh ne. Bili so strašni, strahoviti in roparski...

HABILIS: Res je. Strašni in strahoviti so bili.

HONZA (najprej malo v zadregi, potem vzame v roke kostgorjačo): So bili pa nekateri prav veliki, tile keltski knezi.

HABILIS (v nenadni jezi): Tepec! (Se naglo zbere.)

Oprostite, včasih sem nagle jeze. To je keltski konj. Hočem reči, golenica keltskega konja. Skupaj s knezi so zakopali njihove konje.

HONZA: A? Kost kneza keltskega konja.

HABILIS: Ne gospod Honza. Ne kost kneza. Konjeva, ne kneževa kost.

HONZA: Že vem: knez kosti... ne ...konj kneževe kosti kelt... k ...klinc, ni prav lahka ta arheologija.

ANASTAZIJA: Kneza ... Kost konja keltskega kneza...

HABILIS: Tako je. (Predava z navdihom): Ah, bili so nekaj čisto posebnega, ti moji Kelti. Ljudstvo, ki je prišlo iz mraka, iz zgodovinske teme, ko se je sredi predkrščanskega

tisočletja zgodilo tisto, kar izvedenci imenujejo "čudež" ali pa "skrivnostni dogodek"; nastanek nove kulture v zahodnem halštatskem krogu... oprostite, spet me je nekoliko zaneslo. Znanost ni tako hladna, kot ljudje nasploh mislijo.

HONZA: Še nekaj mi povejte, profesor...

JULA:...gospod...

HONZA: ... gospod profesor Filibert Habilis.. Nečesa tu ne razumem.

HABILIS: Na dan z besedo, mladi mož.

HONZA: Kostí ne govorijo, ne?

NELA: Kako neki bi kosti govorile, gospod Honza?

HONZA: Namreč, če ne govorijo, kako pa veste, da so te kosti od Keltov, da so tako stare? Zakaj ne bi bile iz, recimo, grobov na britofu?

HABILIS: A na britofu? Mislite: na pokopališču? (Nekaj časa molči, potem besno): Kakšno idiotsko vprašanje je spet to? Ve se za halštatsko kulturo ne? Ali niste hodili v čisto nobeno šolo?

HONZA: Sem. Celo sprejemni izpit sem naredil na eni, ampak sem potem precej (pokaže na steklenico) ... pozabi se, veste, če človek ne obnavlja snovi.

HABILIS: Dobro, dobro. Nakit, vidite. In reliefi. Danes, mladi gospod, danes lahko arheolog obnovi kretnjo rokodelca izpred tisoč let ali pripogib vernika pred njegovim bogom. In poleg tega: obstaja posebna metoda. Na leto, mladi gospod, na leto natančno -lahko ugotovimo, koliko je kakšna kost stara. Ampak tega vi ne boste razumeli.

HONZA (vzame iz žepa steklenico in ga nekoliko cukne): Da ni mogoče radioogljikova analiza? Izotop ce štirinajst.

Vsi spustijo vse iz rok in gledajo v Honzo.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: Kaj pa je?

Profesor hodi okrog Honze in si ga ogleduje.

HONZA (pokaže na steklenico): To pomaga, veste. Ga malo cuknem, pa sem kar bolj bister.

NELA: Kje ste pa to slišali?

ANASTAZIJA: Kdo vam je to povedal?

HONZA: Ste pa res čudni ljudje. Prečital sem. Znam namreč brati, če ne zamerite. Si nanosim pozimi časopisov v kakšno vežo, so topli veste, da se pokriješ, včasih pa si tudi malo zakuriš. In malo ga cugaš, pa še kaj prečitaš in je lepo. Nič več ti ne manjka.

HABILIS: In vi ste ... tam v veži ... čitali... o ogljikovem izotopu ce štirinajst. Dajte no.

HONZA: Glih o tem, ja. Se dobro spomnim. Imel sem ga tule... če ne zamerite... pod ritjo. Me je nekaj tiščalo, vso noč, zjutraj pa potegnem, takole, brez zamere namreč, izpod riti, in glej ga hudiča: izotop štirinajst.

NELA: A glih tam je bil? Pod ritjo? (Pogleda Anastazijo in se prime za usta). Oprostite. (Honzu.) Ta izotop je radioaktiven, veste, seva.

ANASTAZIJA: Danes je že vsak klatež arheolog. Kaj pa še veste... (z grimaso) Honza?

HONZA: Kakšno malenkost še. Ampak zdaj raje ne bi... Vas je že to preveč prizadelo. Ne prizadenem rad človeka. Spusti kaj iz rok, pa mu pade na nogo in poškodba je tu. Zdaj bi se raje zahvalil. Za juho, namreč in za gostoljubje... Bom kar šel...

NELA: Kam boste šli v tej nevihti? Saj tu naokrog ni nobene veže.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

ANASTAZIJA: Je pa kakšna klet, ne? Kar gre naj. Kam pa pridemo...

NELA: Profesor nekaj premišljuje. (Profesorju prijazno).
Profeeesoor.

Habilis nekaj premišljuje.

HABILIS: Ja. Morda pa lahko ostane to noč.

ANASTAZIJA: Še ta naj ostane? Le čemu?

HABILIS: Ja, naj ostane. In sploh, morda ga lahko za kaj uporabimo.

NELA: Ja res. Dajmo, uporabimo ga.

ANASTAZIJA: Za radioogljikovo analizo, upam.

HABILIS: To ne, upam. Saj so še druga poštena dela.

HONZA: Lahko vam nacepim drva. Tudi pometati znam.

HABILIS: Počasi, počasi. Vse ob svojem času. Dajte mu kakšno ležišče...

(Pogleda na uro, oblači suknjič.) Drage gospe, kolegice, profesor vas

zapušča za uro ali dve. Vse lahko počaka, veste, ljudje počakajo, kosti

počakajo, človekove pravice pa nikoli.

JULA (Honzi): Spodaj v vasi imajo odbor za človekove pravice. V gostilni.

HONZA: A ja?

Profesor odide.

3.

HONZA: Hvala profesor, ne bo vam žal, Habilis.

JULA: Verjamem, da mu ne bo. Gotovo ste zelo delavni, gospod Honza.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: No ja, rad poprimem (vzame steklenico, potegne) ...
če se že mora.

NELA: Je že prav, da znate biti hvaležni, Honza, (pogleda Anastazijo) tukaj smo profesorju vsi hvaležni. Od skrbi za človekove pravice mu izpadajo lasje.

ANASTAZIJA: Veliko je storil za človeštvo, naš profesor Habilis. Pogledjte samo vse te kosti. To ljudstvo sploh ne ve, koga ima.

HONZA: To ljudstvo je res neumno, gospa Anastazija.

Vse tri ženske ga spet pogledajo, kot prej ob izotopu ce štirinajst.

ANASTAZIJA: Kako pa veste, da mi je ime Anastazija?

HONZA: Kako ne bi vedel? Ko je pa tako lepo ime.

NELA: Jaz sem pa Nela.

ANASTAZIJA (spakljivo): Neli.

JULA: Neli srce.

HONZA: Jaz sem pa Honza.

ANASTAZIJA: To smo že slišali.

HONZA: Si je lahko zapomnit.

JULA: Kje pa boš spal, Honza?

HONZA: Spim tu, spim tam. Je pač vseeno, gospa.

JULA: Jula.

HONZA: Ljubi Jezus.

JULA: Kaj ti je zdaj?

HONZA: Kakšno lepo ime je šele to. Pravi dejavu.

NELA: Moje ime pa ti ni všeč?

HONZA: Vaše ime, Nela, vaše ime, Neli...

JULA:... Neli srce. Tako jo kliče profesor honoris kavsa.

HONZA: ... Neli srce... pa je kratko in malo... čisto nelasto.

NELA: Prijazen fant si, Honza.

JULA: Škoda samo, da tako zaudarja.

ANASTAZIJA: Kot pač vsi moški.

NELA: Pravijo, da je moški smrad mogoče tudi odpraviti. Z milom in vodo, baje.

HONZA: O, to pa ne. Umivat se pa nisem prišel sem. Prosil sem za juho in pa tudi, če lahko malo prilegnem. Vse drugo pa prihranite zase, cenjene dame.

ANASTAZIJA (Neli): Si kje zasledila, da bi se australopitek umival?

NELA: Nisem, Anastazija srce.

Jula prinese posteljnino in začne postiljati ob mizi.

HONZA: Kar spodaj, gospa, kar spodaj.

JULA: Pod mizo? Saj nisi kuža.

HONZA: Je dobro, če ima človek streho nad glavo.

JULA: Bil bi čas, da bi bili šli spat. (Honzu.) Ti pa bodi priden. In sanjaj. Sanje iz novega prenočišča se ti uresničijo.

ANASTAZIJA: Potem bi se njemu vsako noč kaj uresničilo.

HONZA: Saj se mi tudi uresniči. Brez skrbi. Zadnjič se mi je na neki klopi sanjao, da se bom prej ko slej znašel med samimi okostnjaki.

NELA: Nemara sanjaj, Honza, sanjaj.

Vse tri ženske odidejo. Honza odviije pokrovček, izpije in strese steklenico. Je skoraj prazna. Vstane in gre po prostoru, nekaj išče. Najde špirit, naliije si ga v steklenico, razredči z malo vode. Sede na tla, v roke vzame golenico-gorjačo.

HONZA (jezno) Sanjaj, nemara ... Kaj pa, prosim lepo? A mogoče knez-kosti-konja ? ... Čakaj: konj-kneževe-kosti... ne ... kost ... če ga preveč cukneš pa spet ne gre... Kost-konja-kneževe-kosti ... čakaj Honza, to bo: ... kost konja keltskega kneza. (Si oddahne)... Klinc, končno.

Kratka zatemnitev.

4.

Čez čas nekoliko svetleje. Ob stolu, čez katerega je vržen profesorjev suknjič, na kolenih Honza. Brska po žepih profesorjevega suknjiča. Približuje se mu ženska postava, ki mimogrede na mizi pobere golenico-gorjačo. Dvigne gorjačo. Luč. Jula, Honza na tleh, splašen.

HONZA: Kaj pa je?

JULA: Nič kaj pa je. Skoraj bi te bila udarila.

HONZA: Jula! Vi bi me kar bili udarili! Najprej mi bili dali juho, potem mi bili postlali, navrh pa me bili še ubili. Lepo.

JULA: Človek božji, ti vendar kradeš.

HONZA: O, to pa ne.

JULA: Da ne? No, pokaži, kaj imaš v roki.

HONZA: Najprej spustite tisto strašno stvar.

Jula samo nekoliko povesi gorjačo, vendar jo še zmeraj trdno drži v rokah.

HONZA: Spustite, prosim, kost kosti konja keltskega kneza pa vam pokažem.

Jula povesi gorjačo.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: Hvala. Ste me pa spet ustrašili. A vi arheologi ne znate drugega, kot mahati s to keltsko konjsko kračo?

JULA: Pokaži.

Honza počasi odpre pest. V njej je nekaj drobiža._

JULA: Kaj je to, če ne tatvina?

HONZA: Ni, to je namreč drobiž.

JULA: Honza, jaz sem bila tako vzgojena, da je tudi tatvina drobiža tatvina.

HONZA: Jaz pa prav nasprotno. Sploh, če je samo za bombice.

JULA: Za kaj?

HONZA: Za bombice. Čokoladne. Ko sem bil še majhen, prav otrok, sem se ponoči splazil do očetovega suknjiča. Oče je smrčal, namreč ker je prišel iz gostilne, suknjič pa je dišal po tobaku. In jaz sem mu pobral namreč ves drobiž iz žepa. Potem sem si drugo jutro kupil čokoladne bombice. Imele so takšen okus, poseben... po tobaku. Kadar vidim takole suknjič viseti čez stol, je dejavu tako močan, iskanje izgubljenega časa tako intenzivno, da si ne morem kaj... Stari Marcel bi me razumel.

JULA: Saj te jaz tudi. O, ti ubogi človek... Bombice. Gotovo si bil imel težko mladost. (Gre ji na jok).

HONZA: Res težko, gospa. Še zdaj me je sram zanjo. Dobim kar spuščaje, če pomislim nanjo. Lahko bi se vam bil malo smilil, ne pa da bi me bili mlatili z gorjačo.

JULA: Nikogar, nikogar še nisem bila udarila... Mene pa so bili.

Jula sede. Honza ji ponudi steklenico. Jula popije požirek, kašlja.

HONZA: Malo užge, ne? Dober šnops ... Lahko bi se malo zamislili nad sabo. Ubiti ste me hoteli.

JULA: Jaz pač nikogar ne bi bila ubila.

HONZA: Da ne bi bila?

JULA: Razen, če krade, naj gre pred sodišče. Ni lepo krasti, veš. (Požirek).

HONZA: Ni lepo. Ubijati pa še manj. Če bi s temle mahnili po njegovi glavi, ne ve kako bi preživel ubogi Honza.

JULA: Oprosti, no. (Dolg požirek.)

HONZA: In veliko dela bi bilo za arheologe. Je mar padel v bitki, je branil keltsko kraljestvo? Kdo bi si mislil, da je izgubil življenje zaradi čokoladnih bombic, Jula, gospa Jula...

JULA: Lahko me tikaš, Honza, če že pijem iz tvoje flaše. Pa tudi dober človek si. (Še enkrat potegne iz steklenice.) To se vidi na prvi požirek.

HONZA: Hvala, Jula. Tudi ti lahko mene tikaš. Dobro znaš potegniti.

PRVI MONOLOG Z GORJAČO, JULIN - O PALICI IN FLAŠI:

JULA: Tako živimo, vsakdo bi bil koga z gorjačo. Znam potegniti, ja. Pa veš, zakaj? Zaradi gorjače. Ker sem imela takšno mladost, s palico gorjačo. Je bil rekel oče: če pade kruhek ti na tla, poberi in poljubi ga. Pobrala sem ga še že, poljubila pa ne. In potem je bila pela palica gorjača in sem bila šla od doma. Sem bila vzljubila steklenico, ker je bila boljša od gorjače ...kaj bi z gorjačo, če imaš steklenico ... kdor ima steklenico, ne ljubi gorjače ... imam flašo ... gorjačo imam ... zdaj v rudniškem jašku živim, sem so me poslali... za kosti in za ljudi skrbim... samo da me ne bi nagnali... kadar imam flašo ... takrat mi je vseeno, ali sem v jašku ali zunaj ... a kadar je nimam,

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

takrat pomislim, da je zunaj vendarle lepše ... na kakšni sončni klopi v parku ... včasih se mi sanja, da sem v sanjah na klopi, a gorjača, palica, ta znani predmet moje zgodovine, me zmeraj spomni: Jula, tebi se ne sanja ... šla sem, sem bila še nekje vmes, ne spomnim se kje ... zdaj sem pa že dolgo tukaj ... med kostmi in v temi ...to boli, veš, izguba spomina, pa krivica tudi, zaradi kruhka...

(zahlipa.)

HONZA: Vem, Jula (ji vzame steklenico, rutinsko potegne iz nje) ... krivica boli. Gorjača pa še bolj... Ampak, Jula (vzame v roke lobanjo), nekaj mi povej, mene začinja arheologija močno zanimati... glej, temu manjkajo zobje... če bojo našli mojo lobanjo in če ne bo ravno zlomljena od gorjače, torej v bitki za domovino, in če bodo videli, da mi manjkajo zobje, ali misliš, da bo prišel en profesor Habilis, en homo habilis, in bo vedel, da mi manjkajo zobje, ker sem jedel preveč čokoladnih bombic?... Ali misliš, da bo en arheolog tisoč let pozneje vedel, da sem očetu kradel, namreč jemal, drobiž za čokoladne bombice?

JULA: Kako naj jaz to vem, Honza?

HONZA: Arheologinja to menda ve.

JULA (potegne iz steklenice): Honza, jaz nisem arheologinja.

HONZA: Nisi? Čuden svet. Kaj pa si?

JULA: Nesrečna ženska, to sem. Že od mladosti. In palica je moj zgodovinski spomin.

HONZA (ji vzame steklenico, potrpežljivo, pokusi, odkima):... Premočno je... Seveda si nesrečna, Jula, vsaka je. Ampak arheologinja si pa tudi.

JULA: Nisem, Honza, nisem. Jaz tukaj delam za denar. Kostni čistim, kosti pakiram.

HONZA: Za muzej?

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

JULA: Ne za muzej... ne vem...

HONZA: Povej mi no Jula, zdaj ko sva tako intimna: kaj je vse to tukaj? Sem mislil najprej, da sem prišel v eno kriminalko, med take Frankensteine.

JULA: Preveč sprašuješ, Honza. Tu nihče nič ne vpraša. Ni dobro, veš, če človek preveč ve.

HONZA: No prav, če ni dobro. Pa ne bom.

__JULA: Tam zadaj je kostnica, cel kup kosti... mi te kosti sortiramo... ne vem čigave so... Profesor ve. In Anastazija tudi.

HONZA: Halštatske kosti, Jula, kosti keltskih knezov konjev... Kje, praviš, je kostnica... ?

JULA (šepeta): Tam, za tistimi vrati. Tam so, Honza, strašne stvari.

Tista vrata se odprejo. Med vrati v beli spalni srajci Nela. Honza zleze pod mizo.

Nela gre z odprtimi očmi počasi skozi prostor. Njene oči nič ne vidijo.

JULA: Saj ni nič. Luna jo nosi.

HONZA (šepeta): Pa nič ne vidi?

JULA: Ne, samo včasih jo bilo odnese v profesorjevo sobo. Honza vstane in ji pomaha pred očmi.

HONZA: Glej, glej, pa res ne vidi. (S pasje nagnjeno glavo jo občudujoče gleda.) Lepa je.

Nela gre okrog mize in nazaj v svojo sobo.

JULA: Jaz bi tudi bila lepa, ko ne bi bila imela takšnega očeta s palico. Ampak ti, Honza, ti si dober fant, veš.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Čeprav, veš, sva si tako različna ... po duši si soroden...
(Naglo poljubi Honza na lice in odide.)

HONZA: Kaj pa je? Kaj pa je zdaj to? Sem vedel, da špirit
ne deluje dobro na ženske...

Potegne iz steklenice. Gre in v steklenico dotaka iz posode
s čistim alkoholom.

Odprejo se vrata, med njimi Habilis. Odprejo se tudi na
drugi strani, med njimi Anastazija. Honza zleze pod mizo, v
svojo "posteljo."

5.

ANASTAZIJA: Ne spiš?

HABILIS: Dobro veš, da nikoli ne spim.

ANASTAZIJA: Odpočiti bi si moral.

HABILIS (vzame v roke lobanjo): Nikoli. Dobro veš, da
človek ni na svetu zato, da bi počival.

ANASTAZIJA: Dobro vem. Razumem te. Ti mene malo manj.

Pravzaprav, ti

mene sploh ne razumeš, kajne?

HABILIS: Nikoli.

ANASTAZIJA: Ni se treba posmehovati. Dobro veš, da sem se
zaradi tebe

odpovedala samostojnim raziskavam, znanosti, sebi.

HABILIS: Vsemu.

ANASTAZIJA: Ker mi delo s teboj daje iluzijo in resničnost,
oboje hkrati. Začel si te keltske raziskave in šla sem za
teboj, ker je bila iluzija in resničnost, ker sva bila
osebi dve, a duh enoten. Tvoj, namreč. Tvoj duh, moški duh,
duh po moškem. In lepo sva delala v tej dolgi arheološki

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

noči, lepo sva se razumela, dokler sva bila sama. Potem pa se je od nekod privlekla najprej ta nesrečna Jula, potem si pripeljal to mlado žensko, Nelo, Neli srce, saj si jo ti pripeljal, ne?

HABILIS: Ne vem, no. Se mi zdi, da je kar sama prišla v moje življenje, v najino življenje Anastazija.

ANASTAZIJA: Zdaj se je od nekod priklatila še ta klošarska prikazen. Honza, kakšno ime je sploh to? In nič več ni tako kot je bilo.

HABILIS: Bo, Anastazija, bo. Jutri bo nov dan. Se pravi noč.

ANASTAZIJA: To se ne bo dobro končalo ... Filibert ... Povej mi, kdo pošilja te ljudi sem?

HABILIS: Kaj pa vem, sami prihajajo. Koristni so. Dobro veš, da ne zmoreva vsega sama.

ANASTAZIJA: Dobro vem. Ampak vseeno: od kod so se priklatili? Kako lepo je bilo, ko sva bila še sama. Si me slišal?

HABILIS: Ja?

ANASTAZIJA: Meni je to sumljivo, v meni je neka slutnja. Pošlji Nelo domov. Klateža pa vrzi ven. Si slišal?

HABILIS: Ne.

ANASTAZIJA: Nisi me slišal. Njo pošlji domov, ker ... ker ne vpliva dobro nate. Njega pa vrzi ven, ker bo prinesel nesrečo.

HABILIS: Ta bebec? Si opazila, kako je podoben psu?

ANASTAZIJA: Razumi vendar s svojimi enodimenzionalnimi moškimi možgani, da ima ženska od grških tragedij naprej slutnjo.

HABILIS: Za kaj? Slutnjo za kaj?

ANASTAZIJA: Za tragedijo vendar.

HABILIS: Kakšna komedija. Oprosti, ampak jaz zdaj grem ...
bedet.

ANASTAZIJA: Ne boš spal?

HABILIS: Dobro veš, da nikoli ne spim.

Habilis odide, Anastazija še nekaj časa stoji sredi
prostora.

ANASTAZIJA: Tudi jaz ne. Tudi jaz nikoli ne spim. Kako naj
človek spi, ko pa je kar naprej noč.

Potem odide v drugo stran. Izpod mize prileze Honza.
Zmajuje z glavo_

HONZA: Nikoli ne spijo ... Kelti ... Kam si prišel, Honza
človek?

Dotoči iz steklenice, kar prej ni utegnil.
V roke vzame lobanjo z mize in si jo dolgo ogleduje.

HONZA: Temu tudi manjka zob ... Poor Yorick.

Zatemnitev.

DRUGO DEJANJE

1.

Jutro, vendar nikjer naravne svetlobe. Gorijo vse luči. Profesor si umiva roke, ob njem Jula, ki mu drži brisačo, Nela ima v rokah pripravljen delovni plašč, ki mu ga potem pomaga obleči, Anastazija ima odprto knjigo in pripravljen svinčnik.

HABILIS: Nekam blede ste danes zjutraj, Jula.

JULA: Ne vem, kaj je to, že dva dni me boli glava.

HABILIS: Pa slabo vam je tudi?

JULA: Tudi malo, ja.

HABILIS: Ženske stvari, ni res?

ANASTAZIJA: Gospod profesor, v imenu kolegic protestiram zoper to ultrašovinistično moško izjavo.

HABILIS: No ja, kaj sem pa takega rekel. So ženske stvari, so moške stvari.

ANASTAZIJA: Nekatere "stvari" imajo svoje meje.

HABILIS: Pardon. Prosim. Človek se še pošaliti ne sme zjutraj... pišite Anastazi ja, pišite:...

Anastazija piše, Nela mu pomaga oblačiti plašč.

HABILIS:... danes:... zbiranje in prva ocena izkopanin iz vzhodnega dela rudniškega jaška... analiza poškodovane medenice keltskega kneza..

domnevamo, da je med bojem padel s konja ... odprta sonda ob vzhodni steni jaška ... priprava bojevnikovega skeleta za transport... (Anastaziji). Ste zapisali?

Honza leze izpod mize, razkuštran, krmežljav.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HABILIS: Glej, glej, kaj prihaja. (Zaigra). O, kaj pa imamo tu? Hov, hov. (Renči pod mizo, draži Honza kot psa):

Grrrrrrrrrr....grrr...

HONZA (si nedolžno mane oči, nejevoljno): A morate biti že navsezgodaj tako razposajeni?

ANASTAZIJA: Tale moški gospod je z levo nogo vstal.

Nämlich.

HONZA (zazeha, si pomane oči): A vi ste? Kar vsi štirje totengrobarji. Pa ne da že delate? A mate rudarski šiht?

ANASTAZIJA (si zatisne nos): Profesor Habilis, a bomo še dolgo morali

prenašati te modrosti iz podpodja?

HONZA: Ne se jezit, gospa. Škodi zdravju...(gleda okrog sebe): Zakaj pa gorijo luči? Kaj tu nimate nobenega jutra?

NELA: Kdo je že videl jutro v rudniškem jašku?

HONZA: Kje? U jašku? U madona. Se je pa že lepše zbuditi na klopi na Kongresnem trgu.

HABILIS: No, gospod. Vaše človekove pravice smo zaščitili.

Najedli ste se, naspali ste se. Zdaj pa je pred vami svobodna izbira: boste šli in to takoj ali pa boste ostali in se boste lotili dela.

HONZA: In to takoj?

ANASTAZIJA: Nemudoma.

HONZA: Kaj pa bi delal?

HABILIS: Pomagali mi boste prinesiti izkopanine iz jugovzhodnovzhodnega alpskega dela rudniškega najdišča zahodnega halštatskega kulturnega kroga.

HONZA: A mislite kosti?

ANASTAZIJA: Da, gospod. Kostni.

HONZA: Zadaž iz jaška?

ANASTAZIJA: Da, gospod. Zadaž iz jaška.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: A keltske zadaj iz jaška?

ANASTAZIJA: Da, gospod. Čigave pa?

HONZA: Na samokolnici?

HABILIS: Ne, gospod. Na rokah.

HONZA: Ojej, nimate nič tehnike? Kaj če bi raje nacepil drva?

HABILIS: Gospod Honza, če zavihate rokave, vam bo dodeljen naziv dobavljača raziskovalne skupine profesorja Filiberta Habilisa, univerzitetnega docenta. V fusnoti vas ne bomo pozabili omeniti kot pomočnika pri raziskavi.

HONZA (si viha rokave): A, če bo v fusnoti, potem pa rad pomagam. Sploh, če mi še prej daste kakšen zajtrk.

HABILIS: Zajtrkujemo pozneje.

HONZA: V času kosila?

HABILIS: Zdaj pa dovolj: da li ne.

HONZA: Da. Če bomo res zajtrkovali. (Potegne iz žepa steklenico).

HABILIS: Jula, vzemite mu no tisto flašo.

JULA (Honzu): Dajte steklenico, prosim.

HONZA: Kaj pa je zdaj to, Jula?

JULA: Kako pa govorite z mano? (Precej afektirano). Se mar midva intimno pozna? Steklenico, gospod.

HONZA: Že prav, Jula. Že prav. Si bom zapomnil.

Honza in Jula se ruvata za steklenico in odideta skozi vrata, Anastazija za njima.

2.

Nela za mizo, s špiritom čisti potemnelo fibulo.

Profesor se ji približa, iz žepa potegne svilene nogavice.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HABILIS: Prava svila. Vam lahko oblečem? ... (Se spusti na kolena) ... Lahko?

Nela brezvoljno iztegne nogo in dela naprej.
Profesor ji s tresočimi rokami obuva nogavico.

HABILIS: In kaj je počela to noč keltska kneginja Nela?

NELA: Spala.

HABILIS: Spala je, spala. In nihče je ni obiskal, ubožice.

NELA: Tudi ni nikogar čakala.

HABILIS: Prav nikogar? (Vse bolj ji dviguje krilo). Tu nekje bi morala biti medenica kneginje iz Vixa.

NELA: Ti že veš, saj si doktor honoris kavsa.
profesor otrpne.

HABILIS: Nela! Še zmeraj ti ne gre latinščina. Reče se doktor honoris causa.

NELA: Jula pravi: honoris kavsa.

HABILIS: Jula! Ti nisi nobena Jula. Ti si moja kneginja.

Nela ga odsune z nogo. Profesor na tleh. Presunjeno gleda.

NELA: Kaj me gledaš? Tako delajo kneginje.

Nela se obrne k svojemu delu. Habilis se uredi, spremeni ton pogovora, postane uraden.

Habilis ji vzame fibulo iz rok.

HABILIS: Polmesečna fibula s kačami. Ta ni od tukaj.

NELA: Ne, ta pa ni od tukaj. Ta je iz Halštata.

HABILIS: Kako pa veš?

NELA: Vem. Povedal mi je en italijanski lovec. On mi jo je dal. Enkrat proti jutru.

HABILIS: Nela, kaj govoriš? Jaz te ne spoznam več.

NELA: Saj se tudi jaz ne. Kdo sploh sem? In kdo si ti? Od kod si se vzel?

HABILIS: Neli, srce... Pa kaj ti je zadnje čase?

NELA: Nisem nobeno srce ... (Gleda fibulo): Čudna je keltska umetnost, pogledj te kače ... živalim, ljuudem in bogovom so dajali čuden, mučen značaj ... jasne linije ... in čudni izbruhi ... gotovo so močno trpeli in globoko čustvovali.

HABILIS: Zato so bili pa brezobzirni in surovi.

NELA: Niso prav vedeli, od kod so prišli in kam grejo. Tako kot mi ... čeprav jaz vem: jaz bom kmalu nekam šla.

HABILIS (se umakne): Glej, glej. Ona bo kmalu nekam šla.

Kam pa bi kmalu nekam šla?

NELA: Kamorkoli. Pa čeprav na klopcu na Kongresnem trgu.

HABILIS: Te menda ja ni ta klatež vrgel iz tira? En tak ... Honza. Nekaj pasjega ima na sebi.

NELA: Kaj nameravaš z njim?

HABILIS: Nič. Delal bo. Mlad je in zdrav kot bik. Samo da neha piti, pa bo pravi. Ne morem sam vlačiti teh kosti.

NELA: In potem?

HABILIS: Potem bomo pa videli.

NELA: Prav ima, Honza. Tu sploh ni nobenega jutra. Ena sama zagamana noč.

HABILIS: Dolga noč. A tudi noč, ki spreminja svetovno znanost. Noč arheologov... Noč novega Halštata.

NELA: Halštat, ja. Samo malo bomo povečali najdišče, ja? Kako pa? (Vzame kost z mize) Kakšna lepa halštatska kost. Malo noro je vse skupaj, ni res?.

HABILIS: Prepusti ti to norost meni, srce.

NELA: Saj ti prepuščam. Šla bom.

HABILIS: Na klopco?

NELA: Ja. Gledat travo. In pse, kako svobodno tekajo.

HABILIS: Kaj ne poveš. Svinjajo, ne pa tekajo.

NELA: Pa na morje tudi. Plavat. Gledat luno.

HABILIS: In kavsat.

NELA: Zakaj pa ne?

HABILIS: Psica. Pride en pasji klatež in že se v njej prebudi psičja natura... Že uha morje. Že čustvuje. S Kelti. Že vidi pse, kako svobodno tekajo. Tako kot čustvuješ z vsakim psom, tako se ti je zdaj ranjeno srce odprlo ob tem klošarju. Takoj ko je kdo podoben psu, začneš čustvovati. Bolj je podoben psu, rajši ga imaš.

NELA: Ja.

HABILIS: Saj to bi moral vedeti od vsega začetka... da ljubiš pse, ne pa ljudi; če sem jaz žalosten, te nič ne briga, če je človek, ki ni pes žalosten, ker mu projekt ne gre tako kot bi bilo treba... ker toliko ljudi tukaj dvomi v njegov edinstveni Novi Halšatat... ti, Nela srce, imaš ljudi v glavnem zato... da... da te po pasje ... spustijo na kakšnem izpitu... in pri diplomi... da naredijo iz tebe arheologinjo, in kneginjo, da te vlačijo po svetu, od Miken do Malte, od Vixa do Egipta...

NELA: A zato?... To prvič slišim.

HABILIS: To že dolgo veš.

NELA: Nobenega Egipta se ne spomnim. Odkar vem zase, sem v nekem

halštatskem rudniku. V prejšnjem življenju pa ga tudi ni bilo, Egipta.

HABILIS: Poslušaj, mala. Grdo ravnaš z mano. In jaz to lepo prenašam. Že dolgo si me grdo sita, kaj? In jaz to še zmeraj lepo prenašam ... Grdo me suneš. In jaz lepo

vstanem. Ampak kljub temu nikamor ne boš grdo šla, dokler tega dela lepo ne dokončamo. In potem boš tiho kot miška. Boš? Neli, srce? Ti tudi nič drugega ne preostane. Znam biti grdo na tleh, ja. Lahko me lepo suneš ja. In kadar sem najbolj lepo na tleh, znam biti najbolj grdo nevaren. Veš to?

Nela ne odgovori.

HABILIS: Veš to?

NELA: Vem to. Ampak Honzo pa lepo spusti. Nič nima s tem.

HABILIS: Menda ji ja ni vseč mali klatež... Ja, res ji je. Bom moral narediti čisto pravega psa iz njega, da bo povsem zadovoljna. Samo... umiti ga boš pa vseeno morala. Če ga umiješ, bo čisto uporaben. Pa še meni boš naredila uslugo, ker diši pa le malo prehudo.

Habilis odide. Nela žalostno gleda fibulo.

3.

DRUGI MONOLOG Z GORJAČO, NELIN - O SRCIH, PSIH IN O KOSTEH:

NELA (gleda fibulo, pripne si jo, potem izgubljeno gleda okrog sebe... vzame gorjačo.): Kako sovražim te kosti. (Zamahne, da nekaj odleti z mize.) In sebe, ker se z njimi ukvarjam. Seveda imam raje pse, seveda jih imam. Pri psu takoj veš, da ima srce, nemudoma. Tukaj pa same kosti in še ob teh kosteh nikoli, nikoli, nikoli nihče ne pomisli, da je nekje med kostmi utripalo kakšno srce, pa čeprav pasje, da so ti ljudje imeli nekakšne duše, četudi pasje. Vojskovali so se, prav. Izbruhnil je upor v daljni provinci, kaj

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

profesor? Upor v daljni provinci. Od tod toliko kosti. Nemih. Če bi izkopavali srca, bi vedeli več ... Ali so kdaj stali pod spomladanskim nebeškim svodom in jim je zatrepetalo srce? Duša srca? Ah ja, srce, srce je kos mesa, pumpa, ni res? Zakaj nisem študirala anatomije? Bi se vsaj ukvarjala s srcem. Ni izkopavanja src, ne da se jih izkopati, toda za seboj zapustijo veliko več, kot cela ta kostnica. Sicer je srce resda meseno, je pa tudi organ naših čustev, ljubezni, žalosti in podobnega, prav tako, kakor je oko organ našega vida in so ušesa organ našega sluha. Včasih so verjeli, da je duša v srcu, da je prav od srca odvisno vse, čisto vse. Duša je v srcu, srce je v duši. Ali smo kdaj med temi kostmi kaj pomislili o srcu in o duši teh ljudi? Kakor rečemo za oči, da duša gleda skozi, in za ušesa, da skozi sliši, tako lahko tudi rečemo, da duše ljubijo s pomočjo srca... Od kod ti čudni keltski stavki? Kdo mi jih šepeta? In kaj počnem tu? Nemara sanjam? Morda sem tu za kakšno kazen? Arheologinja v tem rudniškem jašku, kjer vsi služimo svoje čudne kazni. Morda sem sploh v katerem krogu vic ali pekla, kdo ve... (Nekaj trenutkov preišljuje) ... Lepo si to povedala, Nela ... Saj znaš. Nisi samo za fibule ... Ah, kosti, ah pasje srce... in življenje.

4.

Hrupno vstopijo Habilis, Honza, Jula, Anastazija. Na ponjavi nesejo kosti, razne predmete, tudi kose premoga.

HABILIS: Previdno, previdno.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Položijo ponjavo s kostmi na mizo.

HABILIS (navdušen): Kakšna najdba! (Jemlje kosti s ponjave). Še ena medenična kost. Na žalost cela. Ta ni padel v boju. Ampak tule, glejte, zlomljena roka... (vzame nekam novejši bajonet) ... meč keltskega bojevnika...

Honza vzame bajonet, ogleduje si ga in nekaj zmajuje z glavo.

HABILIS:... in tole (vzame lobanjo) ... kakšna lepota, lahko bi se reklo klasična alštatska lepota... a ni škoda, da je tak človek padel... morda je bil svečenik... med bojem je padel s konja... ti moj bog, kakšna bitka je divjala tukaj...

HONZA: V rudniškem jašku?

HABILIS (spet vzkipi, iztrga mu bajonet in ga vrže nazaj na ponjavo): Idiot. Tukaj so jih pokopali.

HONZA: Oprostite, samo vprašal sem. Nisem vedel, da so imeli namreč rudnike.

HABILIS: Seveda so jih imeli. Pa še kakšne. V Halštatu so imeli rudnik soli. (Zmeraj bolj v zanosu). Rudarski inšpektor Ramsauer je leta 1846 našel grobišče z dvema okostnjakoma in bronasto zapestnico, isto leto je našel še osemindeset mrtvecev in kmalu zatem devetsto triindevetdeset... vsega skupaj šest tisoč, dame in gospodje, šest tisoč grobov v rudniku soli! Tako je Halštat postal krstni boter celega razdobja evropske zgodovine. In mi, kolegice in kolegi, mi smo na pragu enako velikega ali še večjega odkritja. Tukaj je še več kosti, tukaj jih je za en kacet (začne se tresti od razburjenja)... za cel

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Auschwitz ... polne jame kosti ... V rudniška brezna so jih metali, namreč Kelti, svoje mrtve ... Še več, še več mrtvih imamo, kot Halštat.

Honza potegne s ponjave gojzar.

HONZA (preizkuša gojzar v rokah, pomerja ga na nogo): Dobre gojzarje so imeli. Kdo ve, če so imeli tudi planinska društva.

Habilis mu iztrga gojzar in nadaljuje.

HABILIS (z gojzarjem v rokah, govori že povsem zamaknjeno): Že prej, že aprila sedemnajststo štiriintrideset pa so v porušenih rovih našli, kot je zapisano v kroniki, pošasten dokaz, ohranjeno telo mrtvega človeka... popolnoma zraslega s hribom, videti pa je bilo še nekaj kosov suknjiča, kakor tudi čevlje na nogah... In mi, gospoda, imamo v rokah čevlje na nogah, pošasten dokaz, človeka, zraščenega s hribom, čevlje na nogah ... v rokah...

Honza ga gleda z odprtimi usti, pogleda svoje čevlje. Sodelavkam je vsekakor predavanje že znano. Anastazija gleda Habilisa z občudovanjem, Jula splašeno, Nela čisti bronasto fibulo. Honza gre k profesorju in mu pomaha pred očmi. Habilis se strese. Začudeno pogleda okrog sebe.

HABILIS: Kaj je, kaj mahaš.

HONZA: Sem mislil, da ste malo v transu. Pomagati sem hotel.

Profesor ga gleda, nekoliko steklo, in si oddihuje.
Anastazija mu zmoči čelo.

HABILIS: Ga naj kar vržem ven? ... ali ga naj po
kretenskem, idiotskem,
klošarskem gobcu?

Honza potegne glavo med ramena.

HABILIS: A boš še kaj čveknil?

Honza se z obema rokama prime za usta in odkima.

HONZA (zamomlja skozi prste): Bom si takoj umil usta. Z
žajfo.

HABILIS (spet povsem zbrano): Gospod, midva se morava
pogovoriti.

S kretnjo odslovi ženske, ki takoj odidejo.

5.

HABILIS: Glejte, Honza, jaz sem profesor, univerzitetni
učitelj. Jaz sem tudi borec za človekove pravice, Neli mi
včasih reče ombudsman, saj ste slišali. Jaz sem slaven, jaz
sem znan, imam naziv honoris causa, objavljaj sem članke o
medenici keltskih knezov, o kosteh keltskih konjev. In vi,
kaj ste vi?

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: Jaz vse to nisem.

HABILIS: Seveda vi vse to niste. Vi ste, oprostite na izrazu, klatež.

HONZA: Klošar.

HABILIS: Pa klošar, ko da je tu kakšna razlika.

HONZA: Je razlika. Namreč...

HABILIS: Smem nadaljevati, prosim?

HONZA: Pardon.

HABILIS: Torej ste klošar in falirani študent. Tri izpite imate.

HONZA: Enega. Sprejemnega.

HABILIS: No, se pravi nobenega. Ali ne vidite, kakšna je razlika med nama? Midva sva tako daleč narazen, svetlobna leta, da med nama sploh ne more biti nekega razmerja ... Jaz sem nekaj, jaz sem mnogokaj, vi ste pa... takorekoč...

HONZA: Nič.

HABILIS: Nič? Kakšen napuh! Kakšna ošabnost je spet to? Kdor je nič, je lahko tudi vse. Kot vemo iz novejše zgodovine. Vi torej niste nič, vi nekaj ste, ampak nekaj zelo neznatnega, intelektualno in socialno minornega, nekaj drobcenega.

HONZA: Že razumem: (vzame z mize drobno koščico) nekaj tako micenega kot miš in vi (vzame golenico ilirskega konja) ... vi pa nekaj tako ogromnega kot slon.

HABILIS: Dobro, naj bo, če vam drugače ne gre v glavo. Skratka, dejstvo je, da med nama zaradi teh neznanskih razlik sploh ne more priti do konflikta, razumete, midva ne sodiva skupaj v nobeno zgodbo.

HONZA: O miški in slonu je veliko vicev.

HABILIS: Pustite zdaj vice, vici niso zgodbe. Midva ne moreva biti antagonist, naju noben dramatik ne bi postavil za dramska junaka.

HONZA: Niti Jančar ne?

HABILIS: Kdo pa je spet to?

HONZA: En, ki je zadnjič sedel k meni na klop na Kongresnem trgu, dal mi je za liter, večkrat gre tam mimo in mi da za pijačo in nikoli ne reče, naj si raje hrane kupim, sedel je, ta tip k meni, malo ga je cuknil in rekel: Honza, jaz te bom dal v eno igro. Daj, sem rekel, če daš še za en liter, me lahko daš v dve.

HABILIS: To je absurd.

HONZA: Ni. Je rekel: avtor išče pet oseb.

HABILIS: Šest.

HONZA (nepotrpežljivo): Saj vem, no, da je prav šest. Ampak, on je rekel, da pet, ker gledališče nima več denarja, kot za pet. In Honza, je rekel, ti boš namreč med temi petimi.

HABILIS: "Namreč" ste rekli vi.

HONZA: Ne, on je rekel. Častna.

HABILIS: No, kaj tako blesavega še nisem slišal. Mislil sem, da je literatura resna stvar. Pomislite no... na, zdaj pa sem izgubil nit...

HONZA: Ne se sekirat, tudi jaz sem včasih raztresen. Kadar zmanjka pijače, sem raztresen po vseh kotih kakšne veže.

HABILIS: Dobro dobro dobro. Ali bom smel jaz tukaj sploh povedati do konca en sam stavek? Saj mi vendar vi ves čas nekaj predavate.

HONZA: Jaz? Jaz se raje učim. Veste, enkrat sem sedel na klopi... (Pogleda profesorja, se prime za usta.)

HABILIS: Kje smo torej ostali?

HONZA: V veži ... aja, pri antiprotagonistih.

HABILIS: Da. Ni antagonizma, ni konflikta, ni ničesar. Ker so razlike tako neznanske, ker skupnega ni ničesar, midva ne bova nasprotnika, se razumeva? Ne moreva biti. Jaz nosim

vso odgovornost, vi nosite samo svoje kosti. Jaz sem vas nahranil.

HONZA: Jula mi je bila dala jesti.

HABILIS: Že, a po mojem ukazu. Dal sem vam posteljo,

HONZA: Jula mi je postlala.

HABILIS: O, Bog.

HONZA (se prime za usta): Pardon .. Namreč.

HABILIS: Dal sem vam vaš vsakdanji kruh, možnost preživetja, da, celo sodelovanja, pogovarjam se z vami, vidite, skrbim za vaše človekove pravice, celo vikam vas, rečem vam vi, slišite, vi Honza, gospod Honza, vi ste tukaj varovanec (prehaja v grozečo govorico) in ne skušajte postati varuh. Kajti preden boste to postali, bomo to z vsemi sredstvi preprečili. Kelti, gospod Honza, niso samo metali mrtvih v brezna, pač pa so tudi žive metali v kotle z vrelo vodo. Razumete? Ne? Še prej pa je pela gorjača. Gorjača, to razumete.

HONZA: Kost konja keltskega kneza?

HABILIS: Lahko se tudi tako reče. Zato: glavo dol, oči k tlom...

Honza sledi njegovim ukazom.

HABILIS: Tako, ja.

HONZA (upogne hrbet): Hrbet upognit.

HABILIS: Tako, tako.

HONZA: In odgovoriti samo, če kdo kaj vpraša.

HABILIS: Bi bilo dobro, ja.

HONZA: Če reči narobe, pa si takoj umiti usta.

HABILIS: No, tega človek ravno ne bi pričakoval.

HONZA (se spušča na vse štiri): Še rajše pa: molčati.

Molčati kot pes. Biti pes.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HABILIS: No, saj razumete.

HONZA: Ker drugače biti tepen. S kostjo kneza konja.

HABILIS: Kdo je rekel kaj takega? Tukaj ne tepemo. Glej. Odvržem jo.

Habilis odvrže kost konja keltskega kneza. Honza zdivja za njo in jo prinese v gobcu.

HABILIS (ga zadovoljno treplja, kot psa): Priden, Honza, priden... (se zave, (umakne roko) No, zdaj pa je dosti, vstanite.

HONZA: Bi rad pomahal z repom, pa ne morem. Oprostite.

HABILIS: Dosti je, sem rekel.

Honza začne lesti pod mizo.

HABILIS: Kam lezete? (Ga zgrabi za ovratnik. Honza se ne da, Flibert ga jezno potegne gor.) Honza! Sem, za mizo. Za človekove pravice gre, človek božji. Ne za pasje. Tu sedite. In dajte mir, preden se mi zmeša.

Honza hoče nekaj reči, pa si premisli in si pokrije usta. Profesor potegne iz Honzove steklenice, vrže jo na ponjavo med kosti in naglo odide. Honza steče po steklenico in zleze pod mizo.

HONZA: Ljubi Jezus. Če bi vedel, kaj se mi bo v tej igri godilo, bi ostal tam na klopi na Kongresnem trgu.

Zatemnitev.

6.

Luč. Honza in Jula sedita ob mizi na njegovi "postelji" in si podajata steklenico.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: Nikoli se ne zdani, ne?

JULA: Nikoli, Honza.

HONZA: Pa vam ne zrasede mrenica čez oči?

JULA: Zakaj pa mrenica?

HONZA: Netopirjem v rudniških jaških zrasede. Sem bral v časopisu. Tudi za psa ni dobro, če je v rudniku. Pes spada v gozd ali na polje, ni res?

JULA: Res je, Honza. V park spada.

HONZA: Ah, park. Trava. Setri, ki lulajo nanjo. Ampak zdaj sem sam pes. Kaj je to, Jula?

JULA: Ti vsaj veš, kaj si. Jaz imam tako slab spomin, da še tega ne vem.

HONZA: Jula, je tale nor? Pravi, da so jih metali v Auschwitzu v rudniška brezna. Ali pa sem malo nor jaz? Misliš, da preveč pijem? Sem mislil, da bolj spodaj, kot sem, ne morem biti. Pa se zmeraj da biti še nižje. Odprejo se vrata. Nela v spalni srajci z odprtimi očmi skozi prostor.

HONZA: Psssst. Luna jo nosi.

Honza jo gleda, potem nagne glavo in začne zavijati v luno, ki je ni.

NELA: Kaj pa je?

Honza se splaši in se umakne.

HONZA: Sem mislil, da nič ne slišite. Jula je rekla.

JULA: Jaz nisem prav nič bila rekla.

HONZA: Si rekla, da ne sliši.

NELA: Zakaj pa ne bi slišala?

HONZA: Ker vas luna nosi.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

NELA: Včasih me res, ja.

HONZA: In pa... Lepi ste. Eni so v transu lepi, drugi pa mahajo z gorjačo.

NELA: Se vama lahko pridružim?

HONZA: Tu smo bolj pasji.

NELA: Tudi jaz sem čisto pasja. Psičja. (Vzame steklenico).
Smem?

(Honza ji vzame steklenico, obriše z rokavom in ji vrne.)

HONZA: Reče se namreč: kuzlasta.

NELA: A ja? Tako se reče? (pije) Dobro je. Nekoliko močno, ampak dobro. Kako, da ti nikoli ne zmanjka?

HONZA: To je steklenica halštatskih knezov. Se sama napolni, veste. Ne, Jula?

JULA: Ja, sama. (Potegne iz steklenice.)

Nela dolgo gleda Honza.

HONZA: Pa o srcu tako lepo govorite. Kako je meseno in kako duša gleda skozi srčno meso.

NELA: Ti si tudi po svoje lep, Honza. Kot kuža.

HONZA: Če človek dosti komunicira s psi, v parku, pa tudi sicer, je njegova eksistenca namreč že čisto pasja.

NELA: Res imaš nekaj pasjega na sebi... kosmat si že tako... Jula, kaj ko bi ga umili? Profesor pravi, da bi ga bilo treba umiti... Obriti tudi... Dajva, umijva ga...

Honza plane po gorjačo in jo dvigne.

HONZA: Samo preko kosti konja keltskega kneza.

NELA: Natoči vodo, Jula.

Jula nataka vodo v vedro. Nela gre počasi proti Honzi.

Honza z dvignjeno gorjačo. Nela gre čisto k njemu, zbliza

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

ga gleda v oči. Honza začne drhteti. Nela seže po gorjači, Honza je ne spusti, vendar jo povesi. Jula z napolnjenim vedrom v rokah, nekaj časa ju gleda, potem položi posodo na tla, izpije požirek, postavi steklenico na mizo, odide.

7.

NELA: Drhtiš.

HONZA: Zebe me. V rudniškem jarku pač človeka zebe.

NELA: Pogrela te bom.

Nela mu slači suknjič, odpenja mu gumbe na srajci, sleče mu srajco.

TRETJI MONOLOG Z GORJAČO, HONZEV - O TEŽKIH TELESIH
VARUHOV,
IN O PSIH TUDI:

HONZA: Tudi jaz bi koga včasih, ja, z gorjačo. Pa zmeraj drugi mene. Že takrat, ko so me umivali, ja, ko so mi prali glavo, da mi je detergent tekkel v nos in oči, takrat bi koga kar mahnil. Bi tudi koga, ki mi reče, da sem človek, kadar sem pes, misli pa, da sem pes, čeprav sem le nekako človek; koga ki varuje moje človekove pravice, misli pa namreč, da so vendarle pasje. Ampak človek ni narejen za to, vam povem... namreč ne za umivanje in ne za gorjačo... Jaz, Honza človek že ne, Honza pes še manj... To ste se vi, v tem Halšatu tako navadili živeti. En je tukaj malo čez les, drugi je pes, en z gorjačo vlada, drugi pasje strada. Pes, veš, kadar strada, čisto otrpne. Takoj, ko sem prišel, sem vedel, da tukaj lahko otrpnem... Ampak namreč drugače. To ni tista otrplost iz veže... tukaj si zmeraj mrzel in

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

otrpel, ker je preveč kosti ... Ko sem bil majhen, takrat ko so me še umivali z detergentom po očeh in zenicah in noter po nosu in ustih, takrat sem enkrat šel en večer z očetom v gasilsko dvorano, kjer so čarali... čarodej je bil Svengali in povabil me je na oder, tisti Svengali... In Svengali

me je položil čez dva stola, enega mi je dal pod tilnik, drugega pod pete... nekaj mi je govoril... in jaz sem otrpnil. (Honza leže na tla, z gorjačo v rokah, otrpne. Nela poklekne k njemu in ga z brisačo umiva.) Povsem sem otrpnil in vse sem vedel, vsa dvorana je gledala vame in tisti težki možak Svengali je sedel name. In jaz sem zdržal... Tako je to, tako je v tej vaši kostnici, v tej vaši grobnici... kjer profesor habilis Svengali sede na človeka, še preden se človek Honza zave, čemu je sploh tukaj.. telo je most, razpet nad breznom, polnim kosti tam daleč spodaj, čigavih, katerega človeka, ki je bil tudi most, razpet čez brezno... kaj misliš, Nela, je bil kdo podoben Honzu?... težko telo varuha človekovih pravic seda nate, težko je, ampak zdržiš, zdržiš ker si namreč otrpel in leden... ko bi bil topel in mehak ne bi, ker si mrzel in otrpel zdržiš, saj si most nad breznom...

Nela mu umije ustnice in ga poljubi nanje, umije mu oči, jih poljubi....

HONZA: Ni za Halštat, človek, ni za otrplošt...človek je sploh nekaj drugega. Vam lahko povem jaz, človek Honza, ki sem prišel med vas iz neke čisto druge zgodbe, od tam kjer samo včasih zebe, včasih pa je zelo lepo in toplo. Zebe, kadar je človek Honza v veži ali kleti. Pozimi so noči dolge, ampak nisem vedel, da so kje še daljše, da je kje

ena sama noč, tukaj, v tem halštatskem rudniku. Kadar se zbudim v veži, vem, da bodo zjutraj prištorkljali kakšni ljudje, in zunaj bo dan, morda celo sonce... še v kleti, še tam posije sonce skozi rešetke in vidiš lepe noge, ki zjutraj komaj slišno škripljejo po pločniku... in potem greš ven, na Kongresni trg... vse je živo, mislim ptiči, listje, sonce sije skozi veje platan, veste, tam je, najprej, čisto zjutraj, taka tišina, da samega sebe pozabiš... potem pa steče življenje, zamigota, ljudje s tistimi aktovkami, študentke, in razni dolgodlaki cucki, španjeli, setri, ki te pridejo prijazno povohat s svojimi mrzlimi smrčki, radi te povohajo... je tam en lep svet, veste... če bi vedel, kam se podajam... ne bi nikoli poslušal tistega tipa, pa če bi mi dal za deset litrov. Bi lepo ostal na svoji klopici... bi bil človek Honza, ne Honza pes ...

Nela sede nanj, leže nanj. Poljublja ga. Honza se vzpne na komolce.

HONZA: Kaj pa je? Kaj delate Nela?

NELA (mu položi prst na usta): Psssst. Luna me nosi.

HONZA: Če je pa nikjer ni. V Halštatu ni lune.

NELA: Je ... Je.

TRETJE DEJANJE

1.

Habilis in Anastazija sedita drug poleg drugega. Oba imata noge vsak v svojem lavorju. Habilis se skloni, da bi pobral brisačo, ki je vsa mokra. Z gnusom jo spusti na tla. Profesor se nagne na drugo stran in začne riniti z desno roko Anastaziji pod krilo.

ANASTAZIJA: Filibert, umakni roko.

Profesor ne odneha.

ANASTAZIJA: Filibert Habilis, ustavi svojo desno roko.

Profesor seže še više.

ANASTAZIJA: Zaustavite desnico, profesor.

Profesor zamenja desnico z levico.

ANASTAZIJA: Berti, nehaj tudi z levico.

Habilis odneha.

Anastazija vstane in vzame gorjačo.

ČETRTI MONOLOG Z GORJAČO, ANASTAZIJIN - O MOŠKEM DUHU:

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

ANASTAZIJA : Ja, tako živimo: vsakdo bi koga z gorjačo. Tudi jaz ... kakšnega moškega (zamahne nad njegovo glavo) ... takole... O, moški. Moški duh ...po česnu. Moški smrči, moški je neumen in ošaben. Moški posiljuje. Moški je nezavedna funkcija nasilja. Je vojak, je bebast politik. Moški je desničar. Prhljaj ima razsut po ramenih in zmeraj mastne lase... pa čeprav se ukvarja z znanostjo ali piše pesmi, medtem, ko mu žena lika srajco ali mu pere spodnje hlače. Zasedel je ta hominid vse položaje, kar jih je naokrog, vse urade, vse ustanove, vse ulice in parke, z gorjačo bi ga bilo treba pobiti ... (Stoji za njim in zamahuje z gorjačo, kakšenkrat je videti, da ga bo celo udarila, toda profesor se prav tedaj skloni ali umakne na stran, da bi pobral kakšno stvar.) In če se kakšen najde, ki je drugačen, ti, prav ti recimo, potem ravno tako kot vsi drugi: najprej seže pod krilo. Saj ti sežeš pod krilo vsaki, ni res? Neli si že segal pod krilo, precej pogosto. Pa tudi

drugim. Pride ena mlada ženska in reče: vi ste slavni, profesor, brala sem vaš članek o človekovih pravicah. In kaj stori profesor? Z roko pod kiklo, takoj, po svoje hominidne pravice. Kako, Filibert, kako naj to razumem? Da lahko tako pameten moški, moški, ki je vse svoje življenje posvetil idealom znanosti in družbe in pravičnosti, idealom, da tako rečem ... Halštata ... kako je mogoče, da je tak moški pravzaprav samo moški. In tako ga hkrati občudujem in globoko preziram, ker je pri izvajanju svojih dejanj nenehno tako odvisen od telesnih organov.

HABILIS: Veličina in nizki nagoni, to je pogosto, kako bi rekel, princip hkratnosti. Ampak razumem te, Anastazija, razumem tudi ženske pravice. Kdo bo razumel, če ne jaz?

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

ANASTAZIJA: Nihče, če ne ti. Kljub vsemu, kljub vsemu: to ljudstvo ne ve, koga ima v tebi.

HABILIS: Res je. Žal. Vendar pa imam eno željo. Tako preprosto, ljudsko. Že dolgo.

ANASTAZIJA: Da bi ves svet priznal tvoja odkritja.

HABILIS: Ne. Da bi mi umivala noge.

ANASTAZIJA: Mi niti na misel ne pride.

HABILIS: V halštatskem kulturnem krogu je bilo to nekaj povsem normalnega.

ANASTAZIJA: Kaj ne poveš. Raje bi poskrbel za kakšno prho v tem jašku, bi se lahko skupaj tuširala.

HABILIS: Saj za to gre ... neka globlja vzajemnost je v tem ... predanost ... in pa erotika, veš, je čudna reč. To ni ... kako bi rekel ... nazorsko vprašanje ... to je čisto v območju senzualnega ... včasih, ko sva bila še sama, si kdaj pomislila na to ... da bi mi umila noge ... seveda si.

ANASTAZIJA: Dobro veš, da nikoli.

HABILIS: Pa če bi te lepo prosil.

ANASTAZIJA: Ne.

HABILIS: Prav. Ne bom te silil. Tudi ženske pravice so človekove pravice. Čeprav bi mi nocoj lahko naredila to veselje. Kajti to noč bi se morala veseliti. Vsaj midva, če ostali tepci ne doumejo, za kakšno stvar tukaj gre. (Gre z mokrimi nogami in zavihanimi hlačnicami k zaboju, stopi nanj). Prva pošiljka velikega odkritja je pripravljena. Našli smo Halštat, trikrat večji od Halštata samega. Tisoči in tisoči grobov, pravzaprav ena sama, do brezna pekla globoka grobnica. Jaz sem jo našel, jaz. Kadarkoli boste poslej odprli Dictionary of Archaeology ali pa Archaeological Atlas of the World, pod črko H boste našli

"Habilis", profesor Habilis, odkritelj Novega Halštata. Zatemnela bo slava rudarskega inšpektorja Ramsauerja, vzšla bo zvezda profesorja Habilisa. (Skoči z zaboja in ga s treskom odpre. Notri je človeški skelet.) Prosim, pripravljeno za transport. London. Berlin. "Glejte, glejte, nova najdba profesorja Habilisa. Genijalno. Kdo je ta človek iz daljne province?" Pregledali bodo tudi njegovo življenje in videli bodo: ni bil samo najditelj, odkritelj in raziskovalec, bil je tudi etik, varuh človekovih pravic, dobrotnik ubogih in imel je dobro, zdravo meseno srce. Nič ga ni moglo pokvariti.

Anastazija si ne more kaj, da ga ne bi občudovala.

HABILIS: Kaj? Kneginja moja. Edina. Si ponosna name?

ANASTAZIJA: Sem, Filibert. Ta naš majhni svet te ne razume. Veličina in nizki nagoni, to je pogosto v velikem človeku princip hkratnosti.

HABILIS (pokaže k nogam): Torej?

ANASTAZIJA: Če me vidi kakšna prijateljica.

HABILIS: Kdo te bo tukaj videl?

ANASTAZIJA: Ah, veličina in nagoni, ah, princip hkratnosti. Anastazija poklekne in začne Habilisu umivati noge.

HABILIS: Ah, ta moč, ah ta noč. Noč arheologije, noč Novega Halštata. To noč bomo praznovali.

2.

Vstopi Honza. Obrit, umit, počesan, lep je kot roža.

HONZA: A tukaj se tudi umivate?

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Profesor in Anastazija planeta na noge.

HONZA: Mi smo se namreč že tudi umivali.

ANASTAZIJA (besna, osramočena): Prekleteo, od kod se je vzela ta moška kreatura? (Se zbere): A vi tudi, kdo vas je pa umil? HONZA: Gospodična Nela, kdo pa drug. Pa tudi božala me je.

ANASTAZIJA: Pa tudi božala ga je. Glej, glej.

HONZA: Ni me samo umila, in ni me samo božala, ampak me je tudi ...

HABILIS: Kaj te je? Kaj te je še ... ?

HONZA: Ljubila.

HABILIS: Vas? Tebe?

HONZA: Pa glih mene namreč.

HABILIS: Saj to ni res.

HONZA: Pa je. To je, veste, arheologija duše, to je arheologija srca, ki ni samo meseno ... ampak je tudi ... organ naših čustev, kot je uho organ sluha... še pasje srce, ne samo človeško... morda pasje srce še bolj ...
Kosti, gospod, kosti pa niso nič...

HABILIS: Gospodična Nela ... tebe ... v posteljo. Ne verjamem.

HONZA: Ni bilo v postelji, (zaupljivo se skloni k profesorju), med nama rečeno Filiberti, tukaj je bilo (pokaže, kje je bilo).

HABILIS: To bi bila sodomija. Ne. Ne, ne, ne.

HONZA: Da ne? Glej. (Pokaže fibulo). Vidiš? Veš, kaj je to?

F-i-b-u-l-a. Fibula. Halštatska. Nela mi jo je dala. Je tudi rekla, da lahko vsakomur povem.

HABILIS: Res je. Madona, da je res. To je čisto njej podobno, o ti psica!

ANASTAZIJA: Filibert!

HABILIS: O, ti psica. A takšen bordel imamo tukaj?

HONZA: Oprostite. Vem, da se boste jezili, ampak ne jezite se, prosim: ljubezen, ne pa bordel.

HABILIS: Pasje parjenje v moji znanstveni ustanovi.

HONZA: Oprostite: v rudniškem jašku.

HABILIS: Pa kaj je zdaj to, Anastazija? Kaj govori ta bebec? Ga naj ubijem? Ali kaj?

ANASTAZIJA: Zadrži se, Filibert, ti si profesor arheologije.

HABILIS: Jebeš ti arheologijo.

ANASTAZIJA: Človekove pravice, Filibert.

HABILIS: Jebeš človekove pravice. Sfukano zemljo, ki nosi te kosti. Pripeljem jih sem, da bi jih uvedel v znanstveno delo, uboge na duhu, lačne nahranim, oni pa se mi pred mojimi očmi kavsajo.

HONZA: Brez zamere, ampak: ni bilo pred vašimi očmi. Ko je bila tukaj ljubezen, ste vi namreč spali.

HABILIS: Namreč?

HONZA: Ja.

HABILIS: Nämlich?

HONZA: Kajpada. Jaz sem vam pa še prej pobral drobiž iz žepa. Oprostite za oboje. Hudo se kesam.

HABILIS: Anastazija, a se tu res ne da nič storiti?

ANASTAZIJA: Svarila sem te, Filibert Habilis, s svojo grško tragiško slutnjo, opozorila sem te. A zdaj je res ostalo samo še to: samo še pokončati.

HONZA: Saj vem, da imate poseben humor, gospa. Kot profesor s tem

Halštatom. Nämlich: kosti seveda niso keltske, to se zdaj že ve. Vem, da se boste jezili, ampak prosim vas, ne jezite se: radioogljikova analiza bi to lepo pokazala.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HABILIS: Kdo pa je to rekel?

HONZA: Vsi.

HABILIS: Kdo vsi?

HONZA: Ja vsi, ne.

HABILIS: Pes.

Honza takoj ukrivi hrbet, nagne glavo in se umakne.

HABILIS: Kdo?

HONZA: Vsi Nela vsi Jula.

Profesor sede na zaboj ob steni.

HABILIS (tiho): Pokličite VSE sodelavke. Honza, daj mi pasji požirek. Dokler si še živ.

Honza odviije steklenico, obriše z rokavom in mu ponudi.

HONZA: Namreč: malo nevarni zgledate.

ANASTAZIJA: Tudi je nevaren, ti tepec.

HONZA: A ja?

HABILIS (zatuli): Neeeeela! Juuuuulaaaaaa!

HONZA: Ojej.

3.

Prideta Nela in Jula.

PETI MONOLOG Z GORJAČO, HABILISOV - O JANUSOVI GLAVI:

HABILIS: Veste, v nekem muzeju, mislim, da je v Avignonu, imajo Janusovo glavo, ki bulji mrzla, gola in albinsko bela

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

- kakor skozi soparo razpadanja na mrhovišču v svetlobo. Tam blizu so tudi postave na stenah, ki izvirajo iz posebnega keltskega pekla, iz njihove kolektivne podzavesti. Za dva franka si lahko ogledate tudi ostudno pošast, ki ima sprednji šapi na odsekanih glavah dveh moških. Toda pogled na vse to daje le bolj slaboten vtis o morastih sanjah, iz katerih se je morda pošast rodila. Keltski umetniki so sanje jemali zelo resno. Sanje, veste, pridejo od znotraj, iz srca. In tale naš rudnik je srce našega stoletja, Novi Halštat. To, gospe in gospodje, je naša kolektivna podzavest. Naša Janusova zavest. Tukaj lahko razumemo vse, čisto vse ... se vam zdi čudno, kar govorim? Svet je pokvarjen, ni mu mar za človekove pravice, zato je prihajalo do strašnih pobojev. Ali še ne razumete, da človeka ne more pokvariti, kar je zunanjega in kar pride v človeka od zunaj? Kajti to ne gre v srce, če že tukaj toliko govorimo o srcu, ne gre v srce, marveč v trebuh, in odide po svoji naravni poti kakor vsaka jed... Človeka kvari to, kar prihaja iz njega; kajti od znotraj, iz človeškega srca prihajajo slabe misli. Kakor je iz srca prišlo med Kelte: zakonolomstvo, prešuštvo, morija, kraja, nevoščljivost, zvijačnost, nečistost, bogokletnost, napuh, nespamet; Janusova glava, kamnita pošast, ki seka glave. Vse te lastnosti prihajajo od znotraj in delajo človeka slabega. To je prišlo, izbruhnil je upor. Začeli so pobijati upornike. Morali so jih pobiti.

HONZA: Ojej.

HABILIS: Slišim jih, vidim jih. Boriijo se za življenje, do zadnjega diha. Toda pobijajo jih, neusmiljeno jih pobijajo. Če takole zaprem oči, nenadoma prihajajo od vsepovsod.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

Skozi stene rudnika, hrup oddaljene bitke, pobijajo
upornike iz province. In oni prihajajo. Kelti ... Knezi
.... Konji ...

HONZA: Kostì.

Habilis se budi iz zamaknjenosti.

Tišina.

NELA: Zdaj bom v to tišino nekaj rekla z ledenim glasom:
tale človek, tale habilis, ki se ponoči plazi k meni, ki
maha z gorjačo in iz ljudi dela pse, ta človek, poslušajte
dobro, je goljuf in norec.

Vsi pogledajo Nelo.

NELA: Kaj me zdaj gledate? Saj to vsi vemo.

ANASTAZIJA: Kaj vemo, Neli srce, kaj vemo?

NELA: Da ni bilo nobenega upora v halštatski provinci,
nobenega prevrata.

ANASTAZIJA: Srce, hočeš reči, da si profesor izmišlja?

NELA: Ne, ne izmišlja si. Laže. In mi vsi lažemo z njim.
Tukaj nimamo Keltov, kakšna halštatska kultura neki? Tu
imamo kup kosti nekih mrličev iz zadnje vojne ali iz
političnih morij po vojni ali Bog vedi česa. Po kosteh
hodimo, na kosteh spimo. Na njih se ljubimo in sovražimo.
Stoletje kosti, kontinent kosti. V plasteh, plast nad
plastjo. V tej deželi je v vsakem rudniku kakšen Halštat.
To je popravek za sodno medicino, ne pa za arheologijo.

Dolga tišina.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HABILIS (z ledenim glasom): Kakšno sodno medicino, Nela srce?

NELA: Saj vsi vemo, ni res? Saj že dolgo vemo. Jula?

JULA: Jaz se ne spoznam. Jaz vse spoštujem. Palico najbolj.

NELA: Anastazija. Saj potvarjate rezultate raziskav, kaj? Mislite, da bo kdo res temu verjel?

ANASTAZIJA: Pa kaj je zdaj tukaj, kaj je naenkrat vse to? Tej trapasti ženski se je zmešalo.

NELA: Mogoče se je pa vam. Mogoče sta pa vidva s profesorjem te ljudi pomagala pobiti, kaj? Kaj vem. Seveda se mi je zmešalo, ja. Se mi je res, ja. Ker sem se pustila poslati sem. Prvi dan sem vedela, da je vse narobe. Samo ne vem še ali res nameravate kaj s temi kostmi ali pa nas je norec ob tvoji pomoči res zaprl tu noter. Pa kam nosiš te kosti, človek? ... Kam jih nosiš? ... No, bomo že še zvedeli.

ANASTAZIJA: Ne boste, ne.

NELA: Bomo. Honza, razumeš? Saj si imel v rokah halštatski gojzar. Si ga imel?

HONZA: A misliš na klopi v parku na nogi?

NELA: Niti malo ne mislim na klopi v parku na nogi.

HABILIS: Kakšno sodno medicino, Nela?

NELA: Ti si tak strahopetec, Honza.

HONZA: Kaj morem, tak sem se rodil. Je mama rekla, ta je pa tak strahopetec, nič se ne dere.

NELA: Saj je vseeno. Imaš vsaj srce, čeprav pasje.

HABILIS: Kakšno sodno medicino, kakšen gojzar?

HONZA: Jaz nimam nič s tem. Jaz že ne bom za pričo, če se bo kaj zgodilo. Jaz sem lepo sedel na klopi na Kongresnem trgu.

HABILIS: Tako, srce. Si izčrpala vprašanja? Nikogar nimaš več, da bi ti odgovarjal.

NELA: O pač. Tebe. Precej vprašanj, srce: Kako si vedel, da je tukaj tak kup kosti? Kdo ti je povedal? Si bil zraven, ko so jih spravljali noter? Kam odvažáš kosti? Jih prodajáš? Ali jih kje kurijo, v kakšnem krematoriju? Jih skrivaš pred bodočimi arheologi? A to delamo? Ti je kdo naročil? Si komu kaj dolžan? Ali kaj zaslužiš, honoris kavsa? Za svilene nogavice? Ali pa si nor? Kaj, profesor Habilis? Kako si rekel: sfukana zemlja, ki nosi halštatske kosti? Tako? Zakaj misliš, da bom molčala? Kot miška. Kot psica. In vsi ostali tukaj?

HABILIS: Kje je fibula, Nela? Kdo ti je dal fibulo, če ne jaz, italijanski lovec.

ANASTAZIJA: Kaj ti je, Filibert. Tako čudno govoriš.

NELA: Mrzla, gola in albinsko bela Janusova glava je tvoja, profesor.

Habilis nenadoma zaihti.

HABILIS: Na prsih sem jo grel, kačo.

ANASTAZIJA (Neli): Na prsih te je grel, kača.

HABILIS: Grdo me je suvala in jaz sem jo lepo prenašal, rekel sem ji: srce.

ANASTAZIJA: Lepo te je prenašal, rekel ti je: srce, kača.

HABILIS: In ti me spravljaš v obup, kača s fibule, kače ti bežijo z obraza.

ANASTAZIJA: Kača s fibule.

HABILIS: In kaj potem, Nela, kaj potem, če niso bili Kelti, kaj to spremeni?

ANASTAZIJA: Kaj to sploh spremeni?

HABILIS: Jaz, gospe in gospodje arheologi, jaz jih nisem pobil. Jaz sem samo pokazal jame, sem študiral namreč tudi montanistiko, veste.

ANASTAZIJA (obupano): On jih ni zmetal v jame. Filibert ... kaj ti je? Kaj govoriš tem kretenom ... to niso arheologi ...

HABILIS: Pomislimo skupaj: noč je. Dolga arheološka noč. Ni jutra namreč, ne bodimo lahkomišelní. Vsa vrata so zaprta. V jašku je kostnica. Še več kosti lahko spravimo tja. Kajti tukaj, gospoda moja, tukaj je Halštat, je!

NELA: Nor je.

HONZA: Ojej. Enega takega sem že poznal. Je prišel na klop...

JULA: Jaz bi bila kar šla.

HONZA: Jaz tudi.

JULA: Ja, šla bom. Ne samo Nela, ne samo Honza. Tudi jaz bom šla. Ne bo me več ta norec... ne bo me poniževal. Niti minute ne ostanem več tukaj.

HABILIS: Nihče ne bo šel.

HONZA: Ojej.

Habilis gre počasi proti Neli.

HABILIS: Halštat, Neli srce. Najin Halštat. Srce duše, duša organa, luknja namesto srca. Fibula.

Zgrabi jo za lase.

HABILIS: Fibula, kje je fibula, Neli srce.

ANASTAZIJA: Fibula, dajte mu fibulo. Hitro.

JULA: Jezus, kje je fibula?

Honza zarenči, zalaja. Habilis ga odsune z nogo, Honza zbeži, spusti se na vse štiri, zalaja v luno, tuli. Habilis se ruva z Nelo, vlačí jo po prostoru, oba zasopla, sovražna, slabotna.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HABILIS: Vrv, Jula, štrik.

Jula se seseda na stol.

HABILIS: Anastazija.

Anastazija prinese vrv. S skupnimi močmi zvežeta Nelo in jo položita na mizo.

Honza laja, zavija. Habilis gre k njemu in ga sune z nogo. Honza zacvili in se zavleče pod mizo.

HABILIS: V brezno te bomo vrgli, v brezno. Da bodo izkopali pasje kosti.

Gre k Neli in preizkusi vrvi. Potem ves čas hodi v krogu okrog mize, na kateri leži Nela.

HABILIS: Tako. Dobro je ... Halštat! Odprli bomo lobanjo neba. Svet bo onemel. Zvedel bo, kaj je bila za Kelte smrt. Smrt je bila samo presledek med dvema življenjema. In morda sem bil jaz strašni in strahoviti keltski knez, ki je drobil lobanje z mečem. Zato nihče ne bo odšel od tod. Nihče. Kajti vaše kosti ne bodo govorile, ko bo vsega konec. Kost ne govori. Janusova mrzla, gola, bela glava ne govori. (Neli). Ti pa boš zdaj končno mirna. Dokler ti ne izrežemo srca.

ANASTAZIJA: Srca, Filibert?

JULA: Jezus. Ne srca, gospod profesor.

Anastazija se umakne, Jula steče iz prostora, Honza se pod mizo zviije v gubo.

HABILIS: Kaj je? Kam bežite? V srcu me je izdala.
Pripravite, gospe in gospodje, svoja srca za strahote in grozo in krče in kes, kajti pred vašimi očmi bom naslikal grozni dan strašne sodbe. Pripravite, gospe in gospodje svoja srca tudi za veselje in smeh... Zakaj izrezali ji bomo srce. Meseno srce. Koprneče srce, izdajalsko srce. Anatomijo srca. Arheologijo srca. Kelti so izdajalskemu človeku izrezali srce. Še ne veste tega? Ne poznate arheologije izrezovanja? Lepo ti ga bomo izrezali, Neli srce. Kelti so ga na žrtveniku prav hudo iztrgali in dvignili v zrak, srce luknjo duše, srce luknjo sveta, prav grdo so ga iztrgali, da je še zmeraj lepo utripalo in je iz srčnih prekatov brizgala kri. Po stopnicah žrtvenika je tekla temna, mastna, vonljiva kri, psi so jo lizali, in veste kaj so naredili s srcem? Pojedli so ga. Ne psi. Oni, Kelti. Pojedli so srce žrtve. Mi ga ne bomo iztrgali, lepo ga bomo izrezali (vzame bajonet) ... izrezali lepo, s keltskim nožem. Halštat! Kelti!

HONZA: Namreč Azteki, ne Kelti.

Luč ugasne. Tema.

ČETRTO DEJANJE ali EPILOG

1.

V temi slišimo spomladansko cvrkutanje ptiča. Pridruži se mu še drugi, potem tretji. Žvižganje vseh mogočih ptičev, radostno. Luč obsije klop v parku, kjer sedita dva klateža. Honza in Jula. Podajata si steklenico. Nadnju se sklanja ozelenela veja platane. Čez čas tudi oddaljen hrum avtomobilov.

HONZA: Sem rekel: namreč Azteki, ne Kelti. Srca so žrtvovali Azteki, to pa menda že vem. On pa Kelti pa Kelti pa Kelti. Pa Halštat sem, pa Halštat tja. Saj je bil že čisto nor. Uboga Nela pa tudi glave ni mogla več premakniti od groze.

JULA: O, Jezus.

HONZA: Nič Jezus. Hudič je bil, ne pa Jezus.

JULA: Ti si bil še zmeraj pod mizo?

HONZA: Ja, sem zavijal kot pes. Ti rečem, da sem se tudi počutil prav pasje. Sploh ne vem, od kod se mi je vzelo tako pravo, skorajda pogumno pasje tuljenje. Se mi je prav zdelo, da sem tisti seter, ki pride ob devetih z gospo Omanovo. Sem zavijal tja gor kot volk, da mi je šel mraz po kosteh od lastnega strašnega zavijanja.

JULA: In potem? Ji je izrezal srce?

HONZA: Potem pa jaz vstanem, vzamem v roke kost kneza keltskega konja in rečem: Slišite prihajati Kelte, profesor, jih slišite? In keltske kneze in kosti? Ne boste, rečem, ne boste odprli smrtne lobanje neba. Streha življenja se bo odprla! Kar tako vstanem, veš, in s hrbtom dvignem mizo in grem ven in mu pogledam v oči in rečem:

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

streha življenja se bo dvignila in stene rudnika se bodo razmaknile in dvignili se bomo visoko v svobodo, Kelt ob Keltu, pes ob psu, keltski seter ob keltskem setru, španjel ob španjelu. In zakričim, še močneje kot on: Halštat!

Halštat!

JULA: Ne se dret. Te bojo spet bili legitimirali ... Si si pa upal nazadnje.

HONZA: Kaj nazadnje. Bilo je tako grozno, da še pes ne bi vzdržal več. Če bi namreč Neli izrezovali srce. Pa tudi sem pomislil, da namreč nikoli več ne bom sedel tukaj. Da bom kar ostal v tistem groznem jašku.

JULA: In potem ji je bil izrezal srce?

HONZA (sede): Ne vem ... Saj to je najhuje. Ne vem ... Že tri dni je ni. Uboga Nela, da se ji ni kaj zgodilo.

JULA: Mogoče so jo pridržali.

HONZA: Bojo njo pridržali, ja. Tako pametno punco ... in lepo ... sploh kadar jo je luna nosila ... je bila lepa.

JULA: Pa dobrega srca je bila tudi.

HONZA: Ojej, ojej.

JULA: Nič: ojej. Jaz bi lahko rekla: ojej. Sem jih dobila, zaradi kruhka, pa nisem rekla: ojej. Sem se kar naenkrat znašla ne klopi, pa tudi nisem rekla: ojej.

Iz kroga teme Nelin glas.

NELA: Se vama lahko pridružim?

Honza skoči za klop.

JULA: Jezus. To je Nela.

2.

Pride Nela, tudi nekoliko klošarska.

Honza si jo ogleduje, otipava jo na mestu, kjer ima srce.
Potem si oddahne.

HONZA: Samo, da si živa, samo da še imaš srce, samo da ti
ga niso Kelti
ojedli ... Ampak, Nela srce moje, kje si pa hodila?

Nela mu vzame steklenico in potegne iz nje.

NELA: Ko bi vidva vedela, kaj se je meni zgodilo.

JULA: Pridržali so te bili, kaj pa drugega. Si bila spet z
italijanskimi lovci.

NELA: Niso me pridržali bili. Pride zadnjič zvečer, ne
zadnjič, še en večer prej kot zadnjič, pride en tip, kar
tako na cesti, kar k meni, in si mislim, kaj pa ta hoče,
pravzaprav že vem, kaj hoče, tisto kot vsi drugi, ampak ni
bil moj tip, in reče, pomisli, kaj reče...

HONZA: Kako ti je ime, punčka?

NELA: Ja, to reče vsak ... (Pokaže na Honzovo steklenico)
Smem?

HONZA: Od kdaj pa si tako fina?

NELA (Potegne iz steklenice, zakašlja): U, mater. Tale je
pa močen, kje si ga dobil? ... Sem rekla, da Nela. Ampak on
reče nekaj drugega, nekaj čisto drugega, kot se, tako pač,
reče. V enem drugem življenju, reče, v enem drugem
življenju, Nela, boš arheologinja. Kaj, rečem jaz, kaj bom?
Sem mislila, da je tip malo usekan. On pa: arheologinja

boš, kosti boste izkopavali, temno bo, drugače pa ti ne bo slabo ... Dal te bom...

HONZA:... v eno igro.

NELA: Kako veš?

HONZA: Išče pet oseb.

NELA: Ja, točno. Kako veš?

HONZA: Prav bi bilo šest, avtor išče šest oseb, ampak on ima prostora samo za pet. Nima cvenka, njegov teater.

NELA: Ja, kdo ti je povedal.

HONZA: Nihče mi ni povedal.

NELA: In grem tisti večer gor v svojo podstrešno luknjo ... in kje se znajdem... pomisli, kje se znajdem.

HONZA: V rudniškem jašku.

NELA: Si ga ti danes že preveč cugal?

HONZA: Da ga nisi ti?

NELA: Jaz že ne, to je bil prvi požirek.

HONZA: Se ti ne zdi malo znana ta pijača, kaj? Ima jako močen okus, ne?

NELA: A veš, da res.

HONZA: (poboža Nelo po prsih) ... ti boga Nelica...Kelti srce izrezati (se zresni) ... ja to pa ni bil več hec... Saj tudi z mano ni lepo ravnal, profesor Habilis. Res je, da je bil včasih preveč žalosten. Nobenega heca ni razumel, ne moreš zamerit žalostnemu človeku. Pa pameten je bil tudi, čeprav jaz namreč vseeno malo bolj. Kako je bil ta pameten, tako da je bil že malo nor ... Saj je bila zanimiva eksistencialna izkušnja, nič ne rečem, samo hec pa tudi ni bil tam pod mizo.

NELA: Ni bil ne. Me je kar treslo tam na isti mizi ... ampak ... Honza!

HONZA: Kaj pa je?

NELA: Ti si bil res tam.

HONZA: Kajpada.

NELA: Torej se mi ni sanjalo.

JULA: Vrag si ga vedi. Mogoče se je pa obema.

Nela in Honza hkrati:

NELA: Honza, kaj sva midva doživela.

HONZA: Nela, kaj sva midva doživela.

JULA: Bele miši, ja.

NELA: Misliš?

HONZA: Nič bele miši. To je psihopatologija.

NELA: Parapsihologija se reče.

HONZA: Od kdaj si pa ti tako pametna?

NELA: Sem bila le arheologinja, ne?

HONZA: Reče pa se, toliko da se bo vedelo, kdo je tu najpametnejši: telepatija.

NELA: Sem pa zato najbolj pogumna.

HONZA: To pa kar bodi. Daleč te je pripeljal tvoj pogum. Pod azteški nemški bajonet.

JULA: Ampak to pa ni prav, vesta. Rekel si bil bil, da sem bila jaz zraven bila, pa nič ne vem o tem.

HONZA: V tem pa je, nämlich, skrivnost življenja. Pa tudi to je, da nisi zmerna pri pijači. Samo obrnem se, pa je že pol manj v flaši. Taka nezmernost udari na spomin.

JULA: Škoda. Pravzaprav ni. Nobene škode ni. Kaj pa se je meni takega zgodilo, da bi bilo vredno spomina? Briga me, če se nič ne spomnim, briga me. Ne samo, da se ne morem, nočem se spomniti. Ničesar.

HONZA: No, Neli srce, ko si že tako pogumna: zdaj pa le povej?

NELA: Kaj naj povem?

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA: Kaj si imela s profesorjem?

NELA: Kaj bi imela?

HONZA: Nekaj že. Drugače se ne bi tako obnašal s tabo.

Medenica keltske

kneginje, bože mili. Pa svilene štumfe, kaj? Je bil pa namreč svinja.

NELA: Kaj se zdaj sekiraš?

HONZA: Jaz pa sekiram. Kdaj se je že Honza sekiral namreč? Tudi ko te je luna nosila in ko ti je honoris kavsa oblačil nogavice, se Honza ni sekiral. Kaj pa pol?

NELA: Nič pa pol. Ti brez mene sploh ne bi bil tam. Takoj bi te vrgli ven. Brez juhe.

HONZA: Da sem potem lahko bil pes. Hvala lepa. Res pa je, da sem bil ... Ranjen pes v kletki svoje eksistence.

NELA: Takšne kvasiš, ni čudno, da si potem tepen.

HONZA: Ne se jezit, hov ... (Zalaja).

Nela se nasmehne.

3.

Honza se spravi na kolena, iz žepa potegne nevidne nogavice. Spakujoč igrata znani prizor.

HONZA:: Prava svila. Vam lahko oblečem? ... Lahko?

Nela brezvoljno iztegne nogo in "dela" naprej.

Honza ji s tresočimi rokami obuva nogavico.

HONZA: In kaj je počela to noč keltska kneginja Nela?

NELA: Spala.

HONZA: Spala je, spala. In nihče je ni obiskal, ubožice.

NELA: Tudi ni nikogar čakala.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HONZA:: Prav nikogar? (Vse bolj ji dviguje krilo). Tu nekje bi morala biti medenica kneginje iz ... od kod že?

NELA (suflira): Iz Vixa.

HONZA: Iz Vixa.

NELA: Ti že veš, saj si doktor honoris kavsa.

Honza otrpne.

HONZA: Nela! Še zmeraj ti ne gre ...

NELA (suflira)... latinšina.

HONZA: Še zmeraj ti ne gre latinšina. Reče se doctor honoris causa.

NELA: Jula pravi: honoris kavsa.

HONZA: Ti nisi nobena Jula. Ti si moja kneginja.

Nela ga odsune z noge. Honza na tleh. Presunjeno gleda._

NELA: Kaj me gledaš? Tako delajo kneginje.

Honza vstane in si stepava prah.

NELA (zasanjano): Lepo je bilo, pa kakorkoli obrneš.

HONZA: Samo, da sem jaz zmeraj na tleh pa kakorkoli obrneš.

JULA: Malo manj ga biksajta. Če bo šlo tako naprej, ne boš na tleh v parku, ampak na tleh v arestu.

NELA(skoči na noge, zaigra Anastazijo): O, moški... Moški smrči, moški je neumen in ošaben. Moški duh je česen. Moški posiljuje. Prhljaj ima rzsut po ramenih in zmeraj mastne lase... piše pesmi ... (z zaničljivo grimaso) ... moški. Honza in Nela umirata od smeha. Še naprej igrata Anastazijo in Habilisa.

NELA:... ko mu žena lika srajco ali mu pere spodnje gate ... z gorjačo bi ga bilo treba pobiti ... Ne smeš zamerit, Honza, saj jaz te ne bi. Pa tudi gospa Anastazija ni bila

tako slaba, kot se je delala. Nesrečna ženska je bila, to je.

HONZA: A vi mu tudi umivate noge?

NELA: Jej, če me kakšna prijateljica vidi. Jej, jej. Ta narod ne ve, koga ima. Vsi lasje mu bodo izpadli od človekovih pravic.

HONZA: Jebeš človekove pravice ... Sfukane kosti ... ne, drugače gre: sfukano zemljo, ki jo nosijo halštatske kosti... Tako ja.

NELA (z globokim glasom, igra Habilisa): Halštat, Halštat, dolga noč zgodovine...

HONZA: Kost kneza...

NELA: ... kost konja...

HONZA: ... konja kost kneza ... (vstane in stopi na stran)... oprostite, skoraj sem se poscal ... (iz ozadja) Kost konja keltskega kneza.

NELA (počepne in dviguje krilo): Tudi meni že nagaja mehur.

JULA: Kaj delata! To je Kongresni trg. Pridržali nas bodo bili.

NELA: Habilis, homo habilis...

HONZA (iz ozadja): Halštat, Halštat... honoris kavsa.

4.

Sprehajalca, profesor Habilis z Anastazijo pod roko.
Zaustavita se pred Nelo.

NELA: Kaj pa je?

ANASTAZIJA: Kaj pa se to pravi: kaj pa je? Kaj delate tukaj?

NELA: Lulam, gospa.

ANASTAZIJA: Lahko vam povem, če tega ne veste, da vi opravljate malo potrebo na javni površini.

NELA: A ja? Jaz pa vam, če tega še ne veste, da vi opravljate neumnosti na javni površini.

Pride Honza in si zapenja hlače. Ko zagleda profesorja in Anastazijo, skoči za klop, Nela vstane.

ANASTAZIJA: Glej, še eden. Če to ni višek. Berti, ukreni kaj.

JULA: Sem vama rekla: zdaj nas bodo pa pridržali čez noč.

HABILIS: Vi, tam za klopjo.

HONZA: Namreč jaz?

HABILIS: Vi ja. Nekam znani se mi zdite.

NELA: Njega kar pusti, on nima nič s tem.

ANASTAZIJA: A tile ljudje s ceste človeka kar tikajo, Filibert?

HABILIS: Tudi oni so ljudje. Čeprav opravljajo potrebo. Na javnih površinah namreč. V našem odboru za človekove pravice bomo morali posvetiti kakšno resolucijo tudi njim.

ANASTAZIJA: Gospod profesor je varuh človekovih pravic, veste.

HONZA: A ja?

NELA: Da ni kje ombudsman?.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

HABILIS: Lahko bi se reklo , ja. Ampak povejte mi no, vi tam za klopjo, kako se sorazmerno mlademu človeku zgodi, da tako nizko pade?

NELA: Honza, da ne boš odgovoril temu hominidu.

Honza se vzravna.

HONZA (za Nelo): Kadar sem najbolj lepo na tleh, sem najbolj grdo nevaren. (Habilisu.) Saj nisem padel. Samo tole sem pobral. (V roki ima fibulo.) Imam luknjo v žepu, pa mi je padlo ven.

Habilis in Anastazija ostrmita.

HABILIS: Pa vi veste, kaj je to?

HONZA: Fibula. Keltska namreč.

NELA: S kačami.

HABILIS: Kje ste jo dobili, človek.

HONZA: Od enega jagra. Jo je dal Neli. Še prej pa jo je našel v gozdu.

ANASTAZIJA: Mi bi to fibulo kupili gospod. Jo prodate?

NELA: Ne, srce. Ne prodamo.

HONZA: Daj no, Nela, zakaj pa ne?

NELA: Rekla sem: ne.

HABILIS: Lahko vas prijavimo policiji.

JULA: Lahko mi vas.

ANASTAZIJA: Vi nas? A vi sploh veste, kdo smo mi? In s kom govorite?

NELA: Vemo, vemo, Anastazija srce.

ANASTAZIJA: Kaj je zdaj to, Filibert? Od kod pa ta ženska pozna moje ime. Se meni sanjajo ti klateži?

HABILIS (Anastaziji): Sem ti rekel, da se mi zdiyo vsi nekam znani. Greva.

ANASTAZIJA: Brez fibule?

HONZA: Brez fibule?

HABILIS: Brez fibule.

ANASTAZIJA: Filibert!

HABILIS: Greva, sem rekel.

ANASTAZIJA: Moški brez fibule.

5.

Anastazija in Habilis odideta. Honza, Nela in Jula nekaj časa sedijo in gledajo prazno steklenico.

HONZA: Zdaj pa imaš. Vsega je konec ... Še pijače je zmanjkalo ... Trapa, bi prodala tisti pleh, pa bi imeli za mesec dni gutljajev. Da veš, poznam ga: prijavil nas bo. Mogoče nas pride celo ubit ... Boš lepa s tem plehom namreč na parah. Mene pa bojo zaprli. Bojo rekli, da sem ga pljunil v muzeju. Kaj si mi ti nakopala, ženska.

NELA: Ženska s fibulo.

Honza vstane in steče.

HONZA: Alo, profesor... gospod profesor honoris homo Habilis!

Honza izgine.

© Drago Jančar

Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja je prepovedana.

NELA (obupano): Tak strahopetec je, Honza. Saj ga imam vseeno rada, ampak zakaj, hudiča, je tak strahopetec?

JULA: Tak se je rodil. Je pa zato pameten.

NELA(iskreno): To pa je, ja.

JULA: Ne moreš imeti vsega, Nela. Jaz pa nimam nič, vidiš. Še spomina ne. Še palice ni več. Nič.

Honza se vrne, iz žepa mu molijo bankovci, iz drugega polna steklenica. Jula se je brž polasti iz njegovega žepa.

Honza po pasje položi glavo v Nelino naročje. Nela ga boža in odsotno gleda v daljavo.

Čez čas Honza dvigne glavo.

HONZA: Ne bodi no žalostna zaradi te fibule. Ena fibula fabula gor ali dol.

NELA: Saj nisem žalostna. Saj je bilo hudo. Ampak je bilo tudi lepo. Tako lepo sem znala govoriti, o srcu in o vsem. In toliko stvari se je zgodilo. Luna me je nosila, vse sorte je bilo ... Nisem žalostna. Samo to je: kako pa naj zdaj vem, da se mi je sploh vse to zgodilo? Človek mora imeti nek suvenir, školjko iz morja ali pa fibulo iz Halštata.

HONZA (dvigne glavo in jo nasloni na njene prsi, po pasje jo gleda gor v oči): Imaš pa mene, Nela. Jaz sem tudi en suvenir, ni res? En tak keltski pseter.

NELA: Res je, ja. Tebe pa imam. Vsaj to.

Honza se nenadoma dvigne.

HONZA: Ampak, nekaj ti pa povem: tu ga bom čakal. Samo, da mi pride v roke tisti, ki išče pet oseb po cestah in po parkih. Bo že še prišel sem na Kongresni trg. Bom vstal, takole, mu bom pogledal v oči in rekel: Ti, kam si me pa poslal v tisti Hal ... Halštat, kaj?

Zagrmí, kot na začetku. Honza začudeno gleda v neko točko, zdi se da nekaj ali nekoga vidi. Potem sede na klop. Vsi trije sedijo nepremično in izgubljeno, nemara nekoliko zasanjano, gledajo predse.

13. april 1994